

Հավելված N 4
Հայաստանի Հանրապետության
տարածքային կառավարման և
արտակարգ իրավիճակների նախարարի
«12» փետրվարի 2016 թվականի N 134-Ա հրամանի

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԱՐԶԻ 2015-2018 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ
ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ**

2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ		
1. ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ		3
2. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ		4
3. ԱՂՔԱՏՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԱՐԶՈՒՄ		4
4. ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՄՁ ԵՎ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՀԱՏՎԱԾԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ		5
5. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ		7
5.1.	Կրթություն	7
5.2.	Մշակույթ	9
5.3.	Սպորտ և երիտասարդության հարցեր	11
5.4.	Առողջապահություն	13
5.5.	Սոցիալական պաշտպանություն	15
5.6.	Ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների պաշտպանություն	15
6. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ		19
7. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ		20
8. ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ		22
9. ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ		24
10. ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ		25
10.1.	Ճանապարհաշինություն, տրանսպորտային ենթակառուցվածքներ	25
10.2.	Խմելու ջրամատակարարում և ջրահեռացում	26
10.3.	Գազամատակարարում	27
10.4.	Էներգետիկա	27
11. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ, ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ		28
11.1.	Տարածքային կառավարում	28
11.2.	Տեղական ինքնակառավարում	29
11.3.	Քաղաքացիական հասարակություն	30
12. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐԻՑ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ		31
13. ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ ԵՎ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ		33
14. ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԱՐԶԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄԸ 2015 ԹՎԱԿԱՆԻՆ		34
15. ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ		34
Հավելված 1՝ 2016թ. տարեկան աշխատանքային պլանով նախատեսված միջոցառումների ֆինանսավորումը՝ ըստ ոլորտների		1-14
Հավելված 2՝ 2016թ. տարեկան աշխատանքային պլանով նախատեսված բոլոր ոլորտների ամփոփ ֆինանսավորումը		1-4

1. ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

ԿՁԾ	- Կայուն զարգացման ծրագիր
ՄՁԾ	- մարզի զարգացման ծրագիր
ԱՄՆ	- Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ
ԱՎԾ	- Ազգային վիճակագրական ծառայություն
ՏԻՄ	- տեղական ինքնակառավարման մարմին
ՀԿ	- հասարակական կազմակերպություն
ՊՓԲԸ	- պետական փակ բաժնետիրական ընկերություն
ՓԲԸ	- փակ բաժնետիրական ընկերություն
ՊՈԱԿ	- պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն
ՓՄՁ	- փոքր և միջին ձեռնարկատիրություն
ՓՄՁ ԶՄԽ	- փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման մարզային խորհուրդ
ՀԱԷԿ	- Հայկական ատոմային էլեկտրակայան
ՏԱՊ	- տարեկան աշխատանքային պլան
ՄԳ	- մոնիտորինգ և գնահատում
ՄԻԱՎ/ՁԻԱՎ	- մարդու իմունային անբավարարության վիրուս /ձեռքբերովի իմունային անբավարարության հիվանդություն

2. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Փաստաթղթի հիմնական նպատակն է ընդհանուր գծերով նկարագրել Արմավիրի մարզի զարգացման ծրագրի <<Տարեկան աշխատանքային պլանը>>: ՄՁԾ-ում 2015-2018 թվականների համար սահմանվում են աղքատության հիմնական պատճառները և ուրվագծվում է աղքատության հաղթահարմանն ուղղված ներդրումների պլանը: Ներդրումների պլանում տեղ են գտել միջոցառումներ, որոնց նպատակն է աղքատության հաղթահարումը՝ տնտեսական աճի և մարդկային զարգացումը խթանելու միջոցով:

Տարեկան աշխատանքային պլանը(SԱՊ) գալիս է աջակցելու ՄՁԾ-ի իրականացման աշխատանքներին: ՏԱՊ-ի նպատակներն են.

- Համախմբել բոլոր նախատեսվող միջոցառումները ՄՁԾ նպատակների իրականացման համար
- Ներառել միջոցառումների իրականացման ցուցանիշները և արդյունքները տրամաբանական հենքում
- Սահմանել այն կազմակերպությունները, որոնք պատասխանատու են կոնկրետ միջոցառումների իրականացման համար
- Կոնկրետացնել միջոցառումների իրականացման ժամկետները
- Սահմանել ֆինանսական միջոցներով չապահովված միջոցառումների համար ֆինանսավորման ռազմավարությունը:

Ընդհանուր առմամբ ՏԱՊ-ում ներկայացվում են այն միջոցառումները, որոնց իրականացման համար պատասխանատու է մարզպետարանը, ինչպես նաև արձանագրվում են այն հիմքերը, որոնց վրա կառուցվելու են ծրագրի իրականացման մոնիտորինգի աշխատանքները:

3. ԱՂՔԱՏՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԱՐԶՈՒՄ

ՄՁԾ-ում բավարար կերպով տրված է աղքատության գնահատումը Արմավիրի մարզում և նախանշված են դրա հաղթահարմանն ուղղված միջոցառումները:

2016 թվականին բնակչության բարեկեցության աճը և աղքատության դեմ ուղղված պայքարը կմնան որպես ՀՀ կառավարության և երկրի քաղաքացիական հասարակության կարևորագույն և հրատապ խնդիրներ:

ՄՁԾ-ն նպատակ է հետապնդում բացահայտել մարզում աղքատությունը պայմանավորող հիմնական գործոնները, մարզի սոցիալ-տնտեսական զարգացման խոչընդոտները և դրանց հիման վրա նախանշել աղքատության հաղթահարման ռազմավարությունն ու համապատասխան միջոցառումները:

ՀՀ Արմավիրի մարզի տնտեսության գերակա ոլորտների զարգացումը էապես կնպաստի եկամտային և մարդկային աղքատության հաղթահարմանը.

- 1) Մասնավոր հատվածի և ՓՄՁ զարգացում
- 2) Գյուղատնտեսության զարգացում
- 3) Սոցիալական ոլորտի ծառայությունների մատչելիության և որակի բարձրացում
- 4) Մարզային ենթակառուցվածքների բարելավում
- 5) Մարզային զարգացման պլանավորման և իրականացման ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի ամրապնդում և հետագա զարգացում
- 6) Բնապահպանական խնդիրների արդյունավետ լուծում:

4. ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՄՁ ԵՎ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՀԱՏՎԱԾԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Մարզի արդյունաբերության մեջ կարևոր նշանակություն ունի մշակող արդյունաբերությունը, որի ծավալը տարեցտարի ավելացել է: Մշակող արդյունաբերությունն ավելացել է ի հաշիվ սննդամթերքի՝ ներառյալ խմիչքների արտադրության և ոչ մետաղական հանքանյութերի վերամշակման: Արդյունաբերության ոլորտի զարգացմանը խթանելու, արտադրական հզորությունների վերագործարկման, նոր աշխատատեղերի ստեղծման նպատակով 2016թ. անհրաժեշտ է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները՝

- 1) արդյունաբերական ներուժի ճիշտ գնահատում և միջազգային փորձի ուսումնասիրություն
- 2) մարզի արդյունաբերական ձեռնարկությունների արտահանման ներուժի բացահայտում և խթանում
- 3) ոչ արդիական տեխնոլոգիաները նորերով փոխարինում
- 4) միջազգային շուկայում տնտեսության այլ ճյուղերում ոլորտի արտադրանքի և ծառայությունների ներդրում
- 5) օժանդակել Արմավիրի մարզի համայնքներում պտղի և բանջարեղենի վերամշակման փոքր արտադրությունների հիմնման և զարգացման գործընթացին
- 6) օժանդակել պահածոների դիվերսիֆիկացիայի և նոր արտադրատեսակների (մսի, ձկնամթերքի, սնկի և այլ պահածոների, մրգի) ներկայացման գործընթացին
- 7) նախատեսել խաղողի մթերման ծավալների ավելացում, օժանդակել մարզում խաղողագործության ոլորտի զարգացմանն ու ծավալային աճին՝ շեշտը դնելով հատուկ տեխնիկական տեսակների ավելացման վրա

- 8) օժանդակել մարզում ձկան վերամշակման արտադրության ստեղծմանը

Արդյունաբերության, ՓՄՁ, ինչպես նաև մասնավոր հատվածի զարգացումը մարզում աղքատության կրճատման և տնտեսական զարգացման ամենակարևոր ուղղություններից է:

Մարզի տնտեսության հետագա զարգացման համար կարևոր է անցում կատարել առանձին ոլորտների և տարածաշրջանների մակարդակով մասնավոր հատվածի զարգացման հետևյալ ծրագրային միջոցառումների իրականացմանը՝

- 1) ՓՄՁ աջակցման և մասնավոր հատվածի զարգացման տարածաշրջանային ծրագրերի մշակում
- 2) գերակա ոլորտներում մասնավոր հատվածի զարգացման մարզային հայեցակարգերի ընդունում
- 3) մասնավոր ներդրումների խթանման միջոցառումների կազմակերպում
- 4) օժանդակել Արմավիրի մարզի ՓՄՁ-ին ֆինանսավորման այլընտրանքային աղբյուրների հայտնաբերման և արտաքին ֆինանսավորման ներգրավման հարցերում
- 5) գյուղմթերքներ մթերող կազմակերպությունների համար ստեղծել տարբերակված (երկարաժամկետ և կարճաժամկետ) ֆինանսական (հիմնականում վարկային) ռեսուրսներից մատչելի պայմաններով (ցածր տոկոսադրույք, մարման համապատասխան գրաֆիկ և այլն) օգտվելու հնարավորություններ
- 6) օժանդակել արտադրողներին այլընտրանքային ֆինանսավորման կամ լիզինգային ծրագրի իրականացման հարցում
- 7) օժանդակել մարզի տարածքում տեղեկատվական կենտրոնի հիմնադրման գործին
- 8) ՓՄՁ-ին տեղեկություններ ապահովել ոլորտների ժամանակակից տեխնիկական զարգացումների, նոր տեխնոլոգիաների, ինչպես նաև շուկայական վերջին զարգացումների վերաբերյալ
- 9) օժանդակել տնտեսություններին արդյունաբերական արտադրություն կազմակերպելու հարցում, միավորելով նրանց միությունների մեջ, ինչը թույլ կտա շուկա(արտաքին) մտնել արտադրանքի ավելի մեծ խմբաքանակով, համապատասխան դիզայնով, փաթեթավորմամբ և գովազդի ռազմավարությամբ:

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄՁԾ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

Մարզի համար գերակա ոլորտներ են գյուղատնտեսության վերամշակումը և իրացումը, ինչպես նաև զբոսաշրջությունը և հարակից ծառայությունները: Սակայն, որպեսզի ներդրումները արդարացված լինեն և նվազի նրանց ռիսկայնությունը անհրաժեշտ է հստակեցնել այդ ապրանքների և ծառայությունների պահանջարկի ծավալները և իրացման շուկաները: Այստեղ որոշիչ է մարզպետարանի, Մարզային խորհրդի, ինչպես նաև ՓՄՁ ՋՄԽ-ի դերը, ընդ որում՝ ինչպես տարածաշրջանային ծրագրերի մշակման, այնպես էլ տարեկան աշխատանքային պլանների շրջանակներում մասնավոր ներդրողներին խրախուսելու գործում:

ՄՁԾ-ով 2016թ. ՓՄՁ ոլորտի կարիքների գնահատումը կազմում է 5,180,000.0հազ. դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով նախատեսված միջոցառումների իրատեսական բյուջեն մասնավոր ներդրողների միջոցներով կազմում 4,120,000.0հազ. դրամ:

Աղյուսակ 1

2016 թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված արդյունաբերության, ՓՄՁ և մասնավոր հատվածի բյուջեն

(հազ.դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Արդյունաբերություն, ՓՄՁ և մասնավոր հատված	5,180,000.0	4,120,000.0	-1,060,000.0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	0.0	0.0	0.0
<i>սեփական միջոցներ</i>	0.0	0.0	0.0
<i>վարկային միջոցներ</i>	0.0	0.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	0.0	0.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	5,180,000.0	4,120,000.0	-1,060,000.0
Այլ աղբյուրներ	0.0	0.0	0.0

ՓՄՁ և մասնավոր հատվածի զարգացման տրամաբանական հենքը

Ռազմավարության նպատակների և առաջնահերթ ծրագրերի ամփոփ նկարագիր	Արդյունքային ցուցանիշ	Թիրախ 2015-2018թթ.	Կարևոր նախադրյալներ
1	2	3	4
Նպատակ 1. Մշակել ՓՄՁ աջակցության և մասնավոր հատվածի զարգացման տարածաշրջանի ծրագրեր՝ ներգրավելով ՏԻՄ և գործարար համայնքի ներկայացուցիչներին	ՓՄՁ և մասնավոր հատվածի զարգացումը պլանավորվում և կառավարվում է տարածաշրջանի մակարդակով		ՏԻՄ մասնակցություն
Ծրագիր 1. ՓՄՁ աջակցության և մասնավոր հատվածի զարգացման տարածաշրջանային ծրագրերի մշակում (խորհրդատվական աջակցություն, տարածաշրջանային և համայնքային ծրագրերի ընդունում)	խորհրդատվական մրցույթները կազմակերպում և անցկացնում են ՏԻՄ-երը, ներգրավվում են ծրագրերի կազմման գործընթացին, ընդունվում են տարածաշրջանային և համայնքային ծրագրեր, հստակեցված են տեղական ռեսուրսները		

<p>Նպատակ 2. Աջակցել գերակա ճյուղերի, մասնավորապես՝ արդյունաբերության, զբոսաշրջության, գյուղմթերքների վերամշակման և իրացման ձեռնարկությունների մրցունակության բարձրացմանը</p>	<p>Գերակա ոլորտների ձեռնարկությունների եկամուտների աճ, արդյունաբերական, գյուղատնտեսական արտահանման ծավալների աճ, հյուրընկալության և հարակից ծառայությունների որակի բարելավում, զբոսաշրջիկների և այցելուների թվաքանակի աճ</p>		<p>Շուկայում մրցակցային միջավայրի անբարենպաստ պայմաններ</p>
<p>Ծրագիր 2. Գերակա ոլորտներում մասնավոր հատվածների զարգացման մարզային հայեցակարգերի ընդունում</p>	<p>Տեղական ապրանքների և ծառայությունների իրացման շուկաների և պահանջարկի ծավալների մեծացում</p>		
<p>Նպատակ 3. Նպաստել տեղացի արտազնա, ինչպես նաև այլ արտաքին ներդրողների ներգրավմանը մարզում մասնավոր հատվածի զարգացման ներդրումային ծրագրերում</p>	<p>Համայնքներում մասնավոր ներդրումների ծավալների աճ</p>		<p>Գործարարության տեղական ռեսուրսների անբավարար վիճակ</p>
<p>Ծրագիր 3. Մասնավոր ներդրումների խթանման միջոցառումների կազմակերպում: 1) ներդրումային առաջարկների վերաբերյալ տեղեկատվական նյութերի մշակում, 2) ներդրումային հնարավորությունների ներկայացման միջոցառումների կազմակերպում</p>	<p>Տեղացի և այլ ներդրողների իրազեկման նպատակային միջոցառումների իրականացում Ներդրումային առաջարկների վերաբերյալ տեղեկատվական նյութերի հրապարակում</p>		<p>Ներդրումային առաջարկները և դրանց իրագործման պայմանները համապատասխանում են ներդրողների ակնկալիքներին</p>

5. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ

5.1. Կրթություն

2016թ. ՀՀ Արմավիրի մարզում ևս առաջնահերթ են համարվում ՀՀ կառավարության կողմից նախադպրոցական կրթության մատչելիության ապահովման, հանրակրթական համակարգի արդյունավետության բարձրացման, դպրոցների նյութատեխնիկական բազայի, ուսումնաձրագրային և ուսումնամեթոդական նյութերի բարելավման, մասնագիտական կրթության բովանդակության արդիականացման և որակի բարձրացման ռազմավարական ուղղությունները և համապատասխան միջոցառումները՝ հաշվի առնելով մարզային առանձնահատկությունները:

Կրթության որակի և մատչելիության բարձրացումը դիտվում է որպես այս ոլորտի զարգացման գերակա նպատակ: 2016թ. ևս ուշադրություն է դարձվելու կրթության համակարգում տեղի ունեցող բարեփոխումներին: Շարունակվելու է հատուկ կրթական և առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների հանրակրթական համակարգում ինտեգրելուն ուղղված համապատասխան միջոցառումների իրականացումը:

2016թ. ՄԶՏ-ով առաջարկվում է շարունակել դպրոցների վերանորոգման, տեխնիկական վերազինման և գույքի թարմացման միջոցառումները, ուսուցիչների մասնագիտական կարողությունների բարձրացման, դպրոցների ուժեղացման, նախադպրոցական և մասնագիտական կրթության զարգացման ծրագրերը:

ՄԶՏ-ով 2016թ. ոլորտի կարիքների գնահատումը կազմում է 8,849,957.5հազ. դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով նախատեսված միջոցառումների իրատեսական բյուջեն կազմում է շուրջ 416,658.8 հազ. դրամ:

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄՁԾ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

2016թ. այլ աղբյուրներով իրականացվող ծրագրերի խնդիրը՝ 7,603,140.0հազ.դրամ, բաց է մնում՝ հնարավոր ֆինանսավորման աղբյուրներ գտնելու ակնկալիքով:

Աղյուսակ 2

2016թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված կրթության ոլորտի բյուջեն

(հազ.դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Կրթություն	8,849,957.5	416,658.8	-8,433,298.7
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	1,108,817.5	211,898.1	-896,919.4
<i>սեփական միջոցներ</i>	888,817.5	131,898.1	-756,919.4
<i>վարկային միջոցներ</i>	220,000.0	80,000.0	-140,000.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	66,760.7	66,760.7
Համայնքային բյուջե	138,000.0	138,000.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	0.0	0.0	0.0
Այլ աղբյուրներ	7,603,140.0	0.0	-7,603,140.0

Կրթության ոլորտի զարգացման տրամաբանական հենքը

Ռազմավարության նպատակների և առաջնահերթ ծրագրերի ամփոփ նկարագիր	Արդյունքային ցուցանիշ	Թիրախ 2015-2018թթ.	Կարևոր նախադրյալներ
Ոլորտային նպատակ. Բարձրացնել Արմավիրի մարզի կրթության որակը	1. Մարզի տարածքում գործող ուսումնական հաստատությունների ատեստավորված ուսուցիչների տեսակարար կշիռը, %, 2. Բուհեր, միջին մասնագիտական և այլ ուսումնական հաստատություններ ընդունված սովորողների տեսակարար կշիռը, %, 3. Մանկավարժական կադրերի ատեստավորումը, տարակարգ ունեցողների թիվը, մարդ	20% 20-25% 6	Ոլորտը ՀՀ կառավարության ուշադրության կենտրոնում է
1. Կրթության ոլորտի կառույցների շենքային պայմանների բարելավում			
1.1. Հաստատությունների շենքային պայմանների բարելավում	Շենքային պայմանները բարելավված հաստատությունների թիվը	10	Ոլորտը ՀՀ կառավարության ուշադրության կենտրոնում է
1.2. Հաստատությունների ջեռուցման պայմանների բարելավում	Գազով (յուրաքանչյուր) ջեռուցվող հաստատությունների թիվը	5	Ոլորտը ՀՀ կառավարության ուշադրության կենտրոնում է
2. Կրթության ոլորտի կառույցների նյութատեխնիկական պայմանների բարելավում՝ համակարգի գործունեության արդյունավետության և որակի բարձրացում			

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄՋԾ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

2.1. Կրթություն իրականացնող հաստատությունների համակարգչային տեխնիկայով հագեցում և համացանցային կապով ապահովում	Հաստատություններում նոր համակարգիչների թարմացման ցուցանիշը Կայուն համացանցային կապ ունեցող ուսումնական հաստատությունների թիվը, %	5% 100%	Մարզում գործող ուսումնական հաստատությունները շահագրգռված են փոխանակել իրենց տեղեկատվությունը
2.2. Դպրոցների ուսումնական լաբորատորիաների և կաբինետների հագեցվածության ապահովում ժամանակակից միջոցներով և գույքով	Հաստատություններում նոր լաբորատոր սարքավորումների տեսակարար կշիռը, %	5%	
3. Կրթության բնագավառի մասնագետների շարունակական վերապատրաստում և ատեստավորում			
3.1. Մարզի ուսումնական հաստատությունների մանկավարժական կադրերի վերապատրաստում և ատեստավորում	Դասընթացներին մասնակցածների և ատեստավորվածների տեսակարար կշիռը, %	20%	Մանկավարժական աշխատանք կատարողները ցանկություն ունեն զարգացնելու սեփական հմտությունները
4. Դպրոցների ինքնակառավարման կարողությունների բարձրացում			
4.1. Հանրակրթական դպրոցների ղեկավարների կառավարման հմտությունների, այդ թվում՝ արտաբյուջետային աղբյուրների ներգրավման կարողությունների զարգացում	Որակավորման բարձրացման և վերապատրաստման դասընթացների մասնակցած դպրոցների տնօրենների տեսակարար կշիռը, %	100%	
5. Ներառական կրթության համակարգի զարգացում			
5.1. Հատուկ կրթության և առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների ուսուցման նպաստավոր պայմանների ստեղծում	Կրթական հաստատություններում սովորող հատուկ կրթության և առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների/աշակերտների թիվը	130-150	
6. Նախադպրոցական կրթության համակարգի զարգացում՝ հատկապես գյուղական համայնքներում			
6.1 Նախադպրոցական հաստատությունների շենքային պայմանների բարելավում	Վերանորոգված մանկապարտեզների թիվը Նոր բացվող դպրոցահեն նախակրթարանների թիվը	2 -	
6.2. Նախադպրոցական հաստատությունների կադրերի շարունակական վերապատրաստում	Վերապատրաստված դաստիարակների տեսակարար կշիռը, %	10%	

5.2. Մշակույթ

2016թ. ՄՋԾ-ով առաջարկվում է լուծել մշակույթի տների ջեռուցման խնդիրը, բարելավել գրադարանային պայմանները, ապահովել թանգարանների հավաքածուների անվտանգությունը, ֆոնդապահոցներում և ցուցասրահներում ստեղծել կայուն ջերմափոխանակային պայմաններ:

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄՁԾ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

Մարզում մշակույթի ոլորտի զարգացման հիմնական գերակայություններն են՝

- 1) Մարզի մշակութային կյանքի զարգացում՝ պետական աջակցության ընդլայնմամբ
- 2) Ոլորտի կադրերի պատրաստում, վերապատրաստում և վերաորակավորում
- 3) Նյութական և ոչ նյութական մշակութային արժեքների հավաքածուների համալրում, պահպանություն, պաշտպանություն և հանրահռչակում
- 4) Մշակութային կազմակերպությունների շենքերի և շինությունների հիմնանորոգում
- 5) Պատմական հուշարձանների պահպանություն, նորոգում, վերականգնում, բարեկարգում և օգտագործում
- 6) Սոցիալ-տնտեսական, իրավաքաղաքական, հոգևոր-մշակութային, կազմակերպական պայմանների ու երաշխիքների ապահովում, երիտասարդների սոցիալական կայացման, նրանց ստեղծագործ ներուժն ի շահ հասարակության առավել լիարժեք օգտագործելու համար:

ՄՁԾ-ով 2016թ. ոլորտի կարիքների գնահատումը կազմել է 1,372,400.0 հազ. դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով նախատեսված իրատեսական բյուջեն կազմել է 123,300.0 հազ. դրամ

Համայնքային բյուջեներով իրականացվող ոլորտային ծրագրեր 123,300.0 հազ. դրամ գումարով:

2016թ. այլ աղբյուրներով իրականացվող ծրագրերի խնդիրը՝ 1,062,500.0 հազ. դրամ, բաց է մնում՝ հնարավոր ֆինանսավորման աղբյուրներ գտնելու ակնկալիքով:

Աղյուսակ 3

**2016թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված
մշակույթի ոլորտի բյուջեն**

(հազ.դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Մշակույթ	1,372,400.0	123,300.0	-1,249,100.0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	186,600.0	0.0	-186,600.0
<i>սեփական միջոցներ</i>	93,300.0	0.0	-93,300.0
<i>վարկային միջոցներ</i>	93,300.0	0.0	-93,300.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	123,300.0	123,300.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	0.0	0.0	0.0
Այլ աղբյուրներ	1,062,500.0	0.0	-1,062,500.0

Մշակույթի ոլորտի զարգացման տրամաբանական հենքը

Ռազմավարության նպատակների և առաջնահերթ ծրագրերի ամփոփ նկարագիր	Արդյունքային ցուցանիշ	Թիրախ 2015-2018թթ.	Կարևոր նախադրյալներ
Մշակութային հաստատությունների բարելավում և նյութատեխնիկական բազայի արդիականացում			
Մշակութային օբյեկտների հիմնանորոգում, վերանորոգում	Հիմնանորոգված, վերանորոգված մշակութային օբյեկտների թիվը	3-5	

Պատմամշակութային արժեքների պահպանում և վերականգնում	Վերականգնված, կառուցված պատմամշակութային հուշարձանների, եկեղեցիների թիվը	3	
Մշակութային միջոցառումների կազմակերպում	Մարզային մշակութային միջոցառումների թիվը Համայնքային մշակութային միջոցառումների թիվը Միջազգային, հանրապետական և մարզային մրցույթներում, փառատոներում հաղթող մասնակիցների թիվը Թանգարաններ, ցուցահանդեսների այցելուների քանակ տարեկան կտրվածքով Գրադարաններ այցելուների քանակ տարեկան կտրվածքով Պետական, ազգային տոներին, մարզային տոնախմբություններին մասնակիցների թիվը Թատերական, տիկնիկային ներկայացումների քանակը Թատերական միջոցառումների մասնակիցների քանակը	տարեկան 50-60 տարեկան շուրջ 250-300 տարեկան 200-300 մարդ տարեկան 20000-25000 մարդ տարեկան 180000-200000 մարդ տարեկան շուրջ 150000 մարդ տարեկան 30-50 տարեկան 15000-20000	

5.3. Սպորտ և երիտասարդության հարցեր

«Արմավիրի մարզը հանրապետության մարզական նվաճումներով աչքի ընկնող տարածաշրջաններից է:

Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացման հիմնախնդիրները հետևյալն են՝

1) առողջության ամրապնդման և ֆիզիկական դաստիարակության անընդհատության ապահովման նպատակով համայնքներում մարզահրապարակների և խաղահրապարակների խիստ սակավությունը

2) նախակրթարանների և ուսումնական հաստատությունների գերակշիռ մասում անհրաժեշտ պայմանների և մարզագույքի պակասը

3) շրջակա միջավայրի կանաչապատման, խաղահրապարակների, սպորտով զբաղվելու գոտիների, հետիոտնի համար նախատեսված ճանապարհների ոչ բարվոք վիճակը

4) Մարզի բնակչության թվի համեմատ ուղքով և հեծանվով երթևեկողների ցածր տոկոսը

5) Ուսումնական հավաքներ կազմակերպելու, մրցումներին մասնակցելու, մարզագույք, անհրաժեշտ բուժսարքավորումներ և դեղորայք ձեռք բերելու համար մարզական կազմակերպություններում ֆինանսական միջոցների անբավարարությունը

6) Հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում մարզադահլիճների, մարզագույքի և այլ անհրաժեշտ պայմանների բացակայությամբ պայմանավորված պետական ուսումնական ծրագրի պահանջների ոչ լիարժեք իրականացումը

7) Հաշմանդամություն ունեցող անձանց շրջանում ֆիզկուլտուրային-առողջարարական միջոցառումների կազմակերպման համար անհրաժեշտ պայմանների սակավությունը:

Երիտասարդության ոլորտում առկա խնդիրները տարաբնույթ են և բխում են հիմնականում սոցիալական անապահով պայմաններից՝ ներառելով հասարակության սոցիալական տարբեր խավերին բնորոշ հիմնական խնդիրները, դրանք են.

- 1) երիտասարդության բնակարաններով ապահովվածությունը
- 2) առաջնային առողջության պահպանումը

- 3) երիտասարդության սոցիալական երաշխիքները
- 4) երիտասարդության զբաղվածությունը
- 5) հանգստի և ազատ ժամանցի կազմակերպմանն առնչվող հարցեր
- 6) երիտասարդական միջոցառումների իրականացմանն ուղղված պետական միջոցների սղություն:
 Մարզում պետական երիտասարդական քաղաքականությունն իրականացվում է պետական կառավարման մարմինների, ՏԻՄ-երի, բարձրագույն և միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների, երիտասարդության հարցերով զբաղվող ՀԿ-ների և այլ մարմինների կողմից:
 ՀՀ Արմավիրի մարզպետի 2014 թվականի մարտի 28-ի N 68-Ա որոշմամբ ստեղծվել է Արմավիրի մարզպետին առընթեր երիտասարդական խորհուրդ, հաստատվել խորհրդի անհատական կազմը և կանոնադրությունը:
 ՄՁԾ-ով 2016թ. ոլորտի կարիքների գնահատումը կազմել է 724,080.0 հազ. դրամ:
 2016թ. ՏԱՊ-ով նախատեսված միջոցառումների իրատեսական բյուջեն կազմել է 146,120.8 հազ. դրամ:
 Համայնքային բյուջեի միջոցներով իրականացվող ոլորտային ծրագրեր 5,500.0 հազ. դրամ:
 2016թ. այլ աղբյուրներով իրականացվող ծրագրերի խնդիրը՝ 718,580.0 հազ. դրամ բաց է մնում հնարավոր ֆինանսավորման աղբյուրներ գտնելու ակնկալիքով:

Աղյուսակ 4

2016 թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված սպորտի և երիտասարդության հարցերի ոլորտի բյուջեն

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	(հազ. դրամ)
			ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Սպորտ և երիտասարդության հարցեր	724,080.0	146,120.8	-577,959.2
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	0.0	140,620.8	140,620.8
սեփական միջոցներ	0.0	140,620.8	140,620.8
վարկային միջոցներ	0.0	0.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	5,500.0	5,500.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	0.0	0.0	0.0
Այլ աղբյուրներ	718,580.0	0.0	-718,580.0

Սպորտի և երիտասարդության հարցերի ոլորտի զարգացման տրամաբանական հենքը

Ռազմավարության նպատակների և առաջնահերթ ծրագրերի ամփոփ նկարագիր	Արդյունքային ցուցանիշ	Թիրախ 2015-2018թթ.	Կարևոր նախադրյալներ
Մարզական հաստատությունների վերանորոգում	Վերանորոգված մարզական հաստատությունների թիվը	2	Անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների առկայություն
Մարզադպրոցների համալրում մարզագույքով	Մարզադպրոցների թիվը	9	

Դպրոցների սպորտդահլիճների կահավորում մարզական սարքավորումներով և գույքով համալրում	Դպրոցների մարզադահլիճների թիվը	15-20	
Մարզական, երիտասարդական միջոցառումների կազմակերպում	Անցկացված մարզական միջոցառումների թիվը Անցկացված երիտասարդական միջոցառումների թիվը Մարզային մրցույթներում հաղթող մարզիկների թիվը, մարդ	<i>տարեկան 30-40</i> <i>տարեկան 30-40</i> <i>տարեկան 150-180</i>	Միջոցառումների կազմակերպում

5.4. Առողջապահություն

Բուժճանաչությունների որակի և մատչելիության բարձրացումը մարզում սահմանվել է որպես ՄՋԾ-ի ոլորտային գերակա նպատակ: Այս նպատակին է միտված առողջության առաջնային օղակի պահպանման և շտապ բուժօգնության հաստատությունների նյութատեխնիկական բազայի բարելավման, կադրերի վերապատրաստման, տուբերկուլյոզի, մալարիայի, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի և վարակիչ այլ հիվանդությունների կանխարգելման ուղղությունները: Առողջապահության համակարգի զարգացման միջոցառումները մշակելիս անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել մարզային յուրահատկություններին: ՄՋԾ-ում արտացոլված առողջապահության ոլորտի գերակայությունները ներառում են՝ համակարգի ֆինանսավորման աղբյուրների (պետական բյուջե, ապահովագրական հիմնադրում, ուղղակի վճարումներ) հզորացումը, բուժօգնության մատչելիությունը աղքատ և սոց.անապահով խավի համար, առողջապահության համակարգում սովորաբար շրջանառության կրճատումը, պարտադիր բժշկական ապահովագրության համակարգի ներդրումը, վերարտադրողական առողջության բարելավումը և ամբուլատոր պոլիկլինիկական օղակի հետագա զարգացումը, ժամանակակից բժշկական սարքավորումներով և պարագաներով հագեցվածությունը, մանկական և մինչև 5 տարեկան երեխաների մահացության և հիվանդացության մակարդակի իջեցումը, նորածնային և պերինատալ մահացության նվազեցումը, կանանց մոտ սեռական ճանապարհով փոխանցվող ինֆեկցիաների աճի նվազեցումը, բուժհիմնարկների միջև տեղեկատվական, համակարգչային ցանցի ապահովումը, տարածաշրջանների շտապ բուժօգնության ենթակայանների բժիշկների և տրանսպորտային միջոցների հագեցվածությունը:

ՄՋԾ-ով 2016թ. ոլորտի կարիքների գնահատումը 150,000.0 հազ. դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով նախատեսվում է կարիքների գնահատումը 150,000.0 դրամ

Աղյուսակ 5

**2016 թվականի ՄՋԾ-ով նախատեսված
առողջապահության ոլորտի բյուջեն**

(հազ. դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՋԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՋԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Առողջապահություն	150,000.0	150,000.0	0.0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	150,000.0	150,000.0	0.0
<i>սեփական միջոցներ</i>	0.0	0.0	0.0
<i>վարկային միջոցներ</i>	150,000.0	150,000.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և	0.0	0.0	0.0

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԶՏ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

դրոշմներ			
Համայնքային բյուջե	0.0	0.0	0.0
Այլ աղբյուրներ	0.0	0.0	0.0

Առողջապահության ոլորտի զարգացման տրամաբանական հենքը

Ռազմավարության նպատակների և առաջնահերթ ծրագրերի ամփոփ նկարագիր	Արդյունքային ցուցանիշ	Թիրախ 2015-2018թթ.	Կարևոր նախադրյալներ
1. Մարզում առողջության պահպանման առաջնային բուժօգնության ծառայությունների բարելավում, ինչը կնպաստի բուժօգնության որակի բարելավմանը, մայրական և մանկական հիվանդացության և մահացության նվազեցմանը, ծնելիության և բնակչության բնական աճի բարձրացմանը			
1.1. Բժշկական անձնակազմի վերապատրաստում՝ ներառելով ընտանեկան բժիշկներին	Վերապատրաստված բժիշկների և բուժքույրերի ընդգրկվածության արդյունքային ցուցանիշը	90-95%	Առողջության պահպանման առաջնային օղակի անձնակազմը կանոնավոր կերպով մասնակցում է դասընթացների և կիրառում է վերապատրաստումից ստացած գիտելիքները
1.2. Վերարտադրողական առողջության բարելավում, մոր և մանկան առողջության վերաբերյալ կանանց համար դասընթացների կազմակերպում	-Մինչև 1 տարեկան երեխաների մահացության թվի իջեցում՝ 1000 կենդանածինների հաշվով, -Մայրական մահացության թվի իջեցում՝ ընդհուպ մինչև մահվան դեպքերի չարձանագրում	7-8 պրոմիլե 0	Երեխաներ ունեցող կանայք և հղի կանայք ցանկանում են մասնակցել դասընթացների և օգտվել խնամքի ծառայություններից
1.3. Հղի կանանց համար նախաձեռնյալ խնամքի կազմակերպում	Հղիների վաղաժամ ընդգրկում, մայրական դպրոցի կատարելագործում	90-95%	Բուժանձնակազմը և հղիները համագործակցում են միմյանց հետ
1.4. Ակտիվ տուբերկուլյոզով բնակչության հիվանդացության իջեցում	Հիվանդացության դեպքերի թվի իջեցում	8-9%	
1.5. Կանխարգելիչ պատվաստումներում երեխաների ընդգրկվածություն	Կանխարգելիչ պատվաստումներում երեխաների ընդգրկվածության բարձրացում	97-99%	
2. Բուժապասարկման հաստատությունների շենքերի, շինությունների նյութատեխնիկական բազայի բարելավում, ինչը կնպաստի ծառայությունների արդյունավետության և որակի բարձրացմանը			
2.1 Բժշկական հաստատությունների (հատկապես գյուղական) շենքային պայմանների բարելավում	Չվերանորոգված բուժփմնարկների ընդգրկվածության բարձրացում	95-98%	
2.2 Պոլիկլինիկաների հագեցում ախտորոշիչ սարքավորումներով	Բուժ.հիմնարկներում (պոլիկլինիկական-ամբուլատոր, հիվանդանոցային) ախտորոշիչ սարքավորումների թվի ավելացում	80-85%	
2.3 Հիվանդանոցների ապահովում ժամանակակից սարքավորումներով	Ժամանակակից սարքավորումներով ապահովված հիվանդանոցների տեսակարար կշիռի բարձրացում	70-80%	
3. Բուժհաստատությունների կառավարման բարելավում, կառավարման արդյունավետության բարձրացում			
3.1. Բուժհաստատությունների ղեկավար անձնակազմի ուսուցում կառավարման ժամանակակից մեթոդներով	Վերապատրաստումների մասնակցած ղեկավար անձնակազմի տեսակարար կշիռի բարձրացում	85-90%	Բուժփմնարկների ղեկավար անձնակազմը կիրառում է նոր գիտելիքներ

3.2. Առողջապահական հաստատությունների բարեփոխումների՝ հատկապես շտապ բժշկական օգնության ծառայության գծով, ծրագրերի շարունակական իրականացում	Որակյալ մասնագիտական անհետաձգելի օգնություն	90-95%	
4. ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի, տուբերկուլյոզի, մալարիայի և այլ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման ուղղությամբ պայքարի միջոցառումների ուժեղացում, ինչը կնպաստի հիվանդությունների թվի իջեցմանը			
4.1 ԶԼՄ-ների միջոցով տարփոխիկ հիվանդությունների՝ ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի, տուբերկուլյոզի, մալարիայի և այլ վարակիչ հիվանդությունների վերաբերյալ բնակչության լայն շերտերի իրազեկում	ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի, տուբերկուլյոզի, մալարիայի և այլ վարակիչ հիվանդությունների վերաբերյալ իրազեկված բնակչության տեսակարար կշռի բարձրացում	90-95%	

5.5. Սոցիալական պաշտպանություն

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում մարզի զարգացման գերակա նպատակն է համարվում սոցիալական ծառայությունների մատչելիության և որակի բարձրացումը, որի համար հարկավոր են՝

- 1) սոցիալական խոցելի խմբերին ուղղված սոցիալական աջակցության միջոցառումների ընդլայնում,
- 2) սոցիալական ծրագրերի վերաբերյալ բնակչության իրազեկության բարձրացում,
- 3) սոցիալական ծառայություններ մատուցող պետական և ոչ պետական կառույցների համագործակցություն,
- 4) սոցիալական ծառայությունների գործակալությունների նյութատեխնիկական բազայի բարելավում,
- 5) սոցիալական ծառայություններ մատուցող կադրերի շարունակական վերապատրաստում

ՄԶԾ-ով 2016թ. առաջարկվում է նաև իրականացնել հետևյալ միջոցառումները՝ հաշմանդամներին (հատկապես հաշմանդամ երեխաներին) վերականգնողական և տեխնիկական այլ միջոցներով ապահովումը, ինչպես նաև նրանց հասարակության մեջ ինտեգրելու ծրագրերի իրականացումը, ծերերի համար ցերեկային խնամքի կենտրոնների և տնային պայմաններում խնամքի ծառայության գործարկումը և կատարելագործումը, փախստականներին հասարակությանը ինտեգրվելու ծրագրերի իրագործումը, գործազուրկների մասնագիտական վերապատրաստումները և նրանց առնվազն ժամանակավոր զբաղվածության ապահովումը՝ վարձատրվող հասարակական աշխատանքների ծրագրերի ընդլայնումը, սոցիալական և այլ իրավունքների վերաբերյալ խորհրդատվական ծառայությունների զարգացումը:

5.6. Ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների պաշտպանություն

Ընտանիքի, կանանց և երեխաների հիմնահարցերի լուծման հիմնական ուղղվածություններն են՝

- 1) ընտանիքի, կանանց և երեխաների խնամքի և պաշտպանության միասնական համակարգի զարգացում
- 2) երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում երեխաների թվի նվազեցում և այդ հաստատություններում երեխաների մուտքի կանխարգելում
- 3) ներառական կրթության կազմակերպում
- 4) առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների և առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների թվին պատկանող անձանց հիմնախնդիրներ

5) պետական հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների երեխաների հիմնախնդիրներ

6) մուրացիկ, թափառաշրջիկ, իրավախախտ, հանցագործության կատարման մեջ մեղադրվող երեխաների հիմնախնդիրներ

7) ընտանիքի, կանանց և երեխաների պաշտպանության հիմնախնդիրներ:

Միակողմանի և երկկողմանի ծնողազուրկ, հաշմանդամ, անապահով, սոցիալական և բարոյահոգեբանական դժվարություններ կրող ընտանիքների երեխաների նկատմամբ նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ բարեփոխումները՝

1. երեխաների իրավունքների պաշտպանությունն իրականացնող բոլոր պետական և ոչ պետական կառույցների սերտ համագործակցության ապահովում,
2. մանկապարտեզների շենքերի վերանորոգում,
3. երեխաների ազատ ժամանցի կազմակերպման նպատակով խաղահրապարակների ստեղծում,
4. ներառական կրթության կազմակերպում և թեքահարթակների առկայության ապահովում:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի տրամաբանական հենքը

Ռազմավարության նպատակների և առաջնահերթ ծրագրերի ամփոփ նկարագիր	Արդյունքային ցուցանիշ	Թիրախ 2015-2018թթ.	Կարևոր նախադրյալներ
Ոլորտային նպատակ՝ Բարձրացնել սոցիալական ծառայությունների մատչելիությունը և որակը Արմավիրի մարզում	1.Նպաստառու ընտանիքների տեսակարար կշիռը մարզի ընտանիքների թվում, %, 2. Հրատապ դրամական օգնություն ստացած ընտանիքների տեսակարար կշիռը մարզի ընտանիքների թվում, %, 3. Աշխատանքի տեղավորված գործազուրկների տեսակարար կշիռը պաշտոնապես գրանցված գործազուրկների թվում, %, 4. Ոչ նյութական աջակցություն ստացած հաշմանդամների, ծերերի թիվը	6.5% 2.5% 10% 300	Սոցիալական պաշտպանության ոլորտը ՀՀ կառավարության ուշադրության կենտրոնում է, ֆինանսական միջոցները բաշխված են և ժամանակին հատկացված
1. Մարզում սոցիալական ծրագրերի վերաբերյալ բնակչության իրազեկության բարձրացում, ինչը կնպաստի մարզում սոցիալական ծառայությունների գործունեության հրապարակայնության, նրանց հաշվետվողականության աճին և հետևաբար աշխատանքի նպատակայնության բարձրացմանը			
Մարզում սոցիալական ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունների (պետական, հասարակական, միջազգային) և նրանց կողմից իրականացվող ծրագրերի վերաբերյալ տեղեկատվության հրապարակում և տարածում բնակչության լայն շերտերում	Հրապարակային ներկայացումների թիվը	20	Մարզում գործող սոցիալական ծառայություններ մատուցողները շահագրգռված են տրամադրել տեղեկատվություն իրենց սոցիալական ծրագրերի մասին
2. Սոցիալական ծառայությունների բնագավառի մասնագետների շարունակական վերապատրաստում			
Սոցիալական ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունների (պետական և ոչ պետական) կադրերի վերապատրաստում կարիքների գնահատման հմտությունների զարգացման վերաբերյալ	Կարիքի գնահատման դասընթացներին մասնակցածների թիվը (մարզպետարան և ՄՕՏԳ-ներ, ՏԻՄ-եր)	22	
3. Սոցիալական սպասարկման համակարգի կառավարման բարելավում, ինչի արդյունքում կավելանան խոցելի բնակչության սոցիալական սպասարկման համատեղ իրականացվող ծրագրերը			

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԶԾ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

3.1. ՀԿ-ների, ՏԻՄ-երի, ՍԾՏԳ-ների միջև տեղեկատվության փոխանակման, մարզի մակարդակով իրականացվող սոցիալական ծրագրերի համակարգման մեխանիզմների մշակում և ներդրում	ՀԿ-ների և ՏԻՄ-երի համատեղ սոցիալական ծրագրերի թիվը	40	Ակնկալվում է ֆինանսավորում դոնոր կազմակերպություններից
3.2. Պետական մարմինների և ՍԾՏԳ-ների համագործակցության արդյունքում սպասարկման համակարգի բարելավում	Պետական մարմինների կողմից տեղեկատվական բազաների համադրման արդյունքում ՍԾՏԳ-ներին տրամադրված ճշգրտման ենթակա ցուցակների թիվը	20	
4. Մարզում սոցիալական ծառայություններ մատուցող կառույցների նյութատեխնիկական պայմանների բարելավում՝ համակարգի գործունեության արդյունավետության և որակի բարձրացման նպատակով			
Սոցիալական ծառայություններ մատուցող կառույցների (պետական և ոչ պետական) համակարգչային տեխնիկայով հագեցում և ինտերնետ կապով ապահովում	1.Սոցիալական ծառայություններում նոր համակարգիչներով ապահովվածության մակարդակը, 2. Կայուն ինտերնետ կապ ունեցող սոցիալական ծառայությունների թիվը	20% 3	
5. Բնակչության սոցիալական ծառայությունների ընդլայնում, որը կնպաստի խոցելի խմբերին մատուցվող ծառայությունների բազմազանությանը			
5.1.Ծերերի խնամքի ծառայությունների (տան պայմաններում խնամք, ցերեկային կենտրոն) կազմակերպում և զարգացում	Բացի պետական տրանսֆերտներից խնամքի ծառայություններից օգտվող ծերերի թիվը	180	
5.2.Հաշմանդամություն ունեցող անձանց վերականգնողական և տեխնիկական այլ միջոցներով ապահովում	Վերականգնողական և տեխնիկական այլ միջոցներ ստացած հաշմանդամներ	80	
5.3. Գործազուրկների համար մասնագիտական ուսուցման կազմակերպում	Մասնագիտական ուսուցումն ավարտածների թվաքանակը, նրանցից աշխատանքի տեղավորվածները	17.4	
6. Բնակարանային հիմնահարցերի լուծում			
6.1. Զոհված (մահացած) զինծառայողների ընտանիքի անդամների և զինծառայության հետ կապված հաշմանդամություն ունեցող անձանց բնակարանային ապահովության հիմնահարցեր	Ֆինանսավորում անօթևան և կարիքավոր ընտանիքներին	51	Միջոցառումների իրականացման համար անհրաժեշտ ֆինանսավորումը ակնկալվում է ՀՀ կառավարությունից և դոնոր կազմակերպություններից
6.2 Փախստական ընտանիքների բնակարանային ապահովության հիմնահարցեր	Ժամանակավոր կացարաններում, հանրակացարաններում բնակվող ընտանիքների բնակարանային ապահովության ծրագրեր	70	
7.Կյանքի դժվարին իրավիճակում գտնվող ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին սոցիալ-հոգեբանական, մանկավարժական և իրավաբանական ծառայությունների իրականացում			
1.1 Դժվարին իրավիճակում գտնվող երեխաների տվյալների տեղեկատվական բազայի շարունակական մուտքագրում և վերահսկում	Մարզում դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների թիվը	82	Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների պաշտպանությունը գտնվում է ՀՀ կառավարության ուշադրության կենտրոնում
1.2 Ժամանակավոր խնամքի կարիք ունեցող երեխաների ցերեկային և վերականգնողական կենտրոնների ստեղծում	Խնամքի և սոցիալ-հոգեբանական վերականգնողական աջակցության ծառայություններից օգտված երեխաների թիվը	65	

6. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

Մարզի գյուղատնտեսության ոլորտի զարգացման գլխավոր նպատակն է բուսաբուծության՝ խաղողագործություն, բանջարաբուծություն, պտղաբուծության ճյուղերի և անասնապահության հետևողական ինտենսիվացման շնորհիվ գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ավելացումը, որը կբերի գյուղացիական տնտեսությունների եկամուտների աճին և աղքատության կրճատմանը:

ՄՁԾ-ում արտացոլված ոլորտի գերակայություններն են՝

1. մարզի հողային և մարդկային ռեսուրսների հետևողական և արդյունավետ օգտագործումը,
2. բուսաբուծական մթերքների, բուստան-բանջարանոցային և կերային մշակաբույսերի արտադրության ծավալների և նրանց ապրանքայնության մակարդակի հնարավորինս ավելացումը,
3. ոռոգման համակարգի բարելավումը,
4. անասնաբուծական ծառայությունների բարելավման միջոցով գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության, անասնապահական մթերքների որակի, արտադրության արդյունավետության և ապրանքայնության մակարդակի բարձրացումը,
5. հակակարկտային կայանների թվի ավելացումը,
6. գյուղատնտեսական վարկերի հասանելիության ապահովումը աղքատ գյուղացիական տնտեսություններին և գյուղատնտեսական ձեռնարկություններին,
7. գյուղատնտեսական արտադրությամբ զբաղվելու ռիսկը մեղմելու նպատակով մարզում գյուղատնտեսության ապահովագրական համակարգի ներդնումը և զարգացումը,
8. մարզում գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակվող ձեռնարկությունների թվի ավելացումը,
9. մարզում հողերի կատեգորիաների ուսումնասիրման, ճշգրտման և վերահսկողության իրականացումը,
10. գյուղտեխնիկայով ապահովվածության մակարդակի և տեխնիկայի օգտագործման արդյունավետության բարձրացումը,
11. հողերի խոշորացման և գյուղացիական տնտեսությունների միավորման շահագրգռումը,
12. գյուղատնտեսության ոլորտում իրականացվող միջոցառումների մասին բնակչության իրազեկումը:

ՄՁԾ-ով 2016թ. գյուղատնտեսության ոլորտի կարիքների գնահատումը կազմել է շուրջ 14,847,959.0 հազ. դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով նախատեսված իրական ներդրումների չափը կազմում է 1,444,159.0 հազ. դրամ:

ՄՁԾ-ում այլ աղբյուրներով ընդգրկված միջոցառումների իրականացման խնդիրը՝ 130,000.0 հազ. դրամ, բաց է մնում՝ հնարավոր ֆինանսավորման աղբյուրներ գտնելու ակնկալիքով:

Աղյուսակ 6

**2016թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված
գյուղատնտեսության ոլորտի բյուջեն**

			<i>(հազ. դրամ)</i>
Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Գյուղատնտեսություն	14,847,959.0	1,444,159.0	-13,403,800.0
ՀՀ պետական բյուջե, այլ թվում՝	13,303,809.0	1,395,809.0	-11,908,000.0
սեփական միջոցներ	795,809.0	795,809.0	0.0
վարկային միջոցներ	12,508,000.0	600,000.0	-11,908,000.0
Միջազգային կազմակերպություններ և	0.0	0.0	0.0

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԶԾ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

դոնորներ			
Համայնքային բյուջե	48,350.0	48,350.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	1,365,800.0	0.0	-1,365,800.0
Այլ աղբյուրներ	130,000.0	0.0	-130,000.0

Գյուղատնտեսության ոլորտի զարգացման տրամաբանական հենքը

Ռազմավարության նպատակների և առաջնահերթ ծրագրերի ամփոփ նկարագիր	Արդյունքային ցուցանիշ	Թիրախ 2015-2018թթ.	Կարևոր նախադրյալներ
Ավելացնել գյուղատնտեսության համախառն արտադրությունը	1) Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը 2) Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի տեսակարար կշիռը հանրապետության ծավալում, %	165 մլրդ.դրամ 18-20%	Առկա նյութատեխնիկական և ֆինանսական ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործում, Բնակլիմայական գործոնի ազդեցությունը
Արդյունք 1. Մարզի հողային և մարդկային ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործում	1.1. Օգտագործվող վարելահողերի մակերեսը	29000հա	Ֆինանսական, մարդկային և տեխնիկական ռեսուրսների առկայությունը
	1.2. Չօգտագործվող վարելահողերի տարածքը	11000հա	
	1.3. Մշակաբույսերի տարածքը	43000հա	
	1.4. Գյուղատնտեսության ոլորտում զբաղված աշխատուժի տեսակարար կշիռը	63%	
Արդյունք 2. Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվության և համախառն արտադրանքի ծավալների բարձրացում	2.1. Բանջար-բոստանային մշակաբույսերի բերքատվությունը -բանջար -բոստան	350 g/հա 360 g/հա	Ֆինանսական ռեսուրսների առկայություն
	2.2. Խաղողի բերքատվությունը,	160 g/հա	
	2.3. Պտղի բերքատվությունը,	70-90 g/հա	Որակյալ սերմերի, տնկանյութի առկայություն
	2.4. Հացահատիկի բերքատվությունը	35 g/հա	Բնակլիմայական գործոնի ազդեցություն
Արդյունք 3. Ոռոգման համակարգի բարելավում	3.1. Մարզում ոռոգվող հողատարածությունների ավելացում	300 հա	Ֆինանսական և տեխնիկական ռեսուրսների առկայություն
	3.2. Համայնքներում վերանորոգվող ջրանցքների թիվը	տարեկան 4-5	
	3.3. Վերականգնվող ոռոգման ցանցերի ընդհանուր երկարությունը	տարեկան 5-15կմ	
Արդյունք 4. Գյուղատնտեսական կենդանիների մթերատվության ավելացում,	4.1. Կաթի արտադրության ծավալները	48-50 հազ. տոննա	Անասնաբուժական կանոնների ճիշտ և ժամանակին կիրառում, գյուղ.
	4.2. Մսի արտադրության ծավալը	8-10 հազ. տոննա	
	4.3. Բրդի արտադրության	170-180 տոննա	

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄՋԾ ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

որակի բարելավում և հիվանդությունների կանխում	ծավալները		կենդանիների հիվանդությունների բռնկման կանխարգելում
	4.4. Ձվի արտադրության ծավալները	80-90 մլն. հատ	
Արդյունք 5. Գյուղատնտեսական արտադրական ենթակառուցվածքների բարելավում	5.1. Մարզում գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաների թվի ավելացում	1-2	Ֆինանսական և տեխնիկական միջոցների առկայություն
	5.2. Մարզում գյուղացիական տնտեսությունների թիվը	50634	
	5.3. Ջերմոցային տնտեսությունների մակերեսը, հա	416.79	
	5.4. Սնկի արտադրամասերի մակերեսը, հա	0.14	
	5.5. Սառնարանային տնտեսությունների տարողությունը, տոննա	2375.7	
Արդյունք 6. Գյուղատնտեսության վարկավորման մատչելիության բարձրացում	6.1. Առևտրային բանկերից և միկրոֆինանսավորման կառույցներից վարկային միջոցներ ստացած գյուղացիական տնտեսությունների (ձեռնարկությունների) թիվը -ընդհանուր գումարը	9600 7-10 մլրդ. դրամ	Վարկերի հասանելիություն գյուղացիական տնտեսությունների, ձեռնարկությունների համար

7. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մարզի բնապահպանական հիմնախնդիրները կապված են աղակալված և դեգրադացված հողերի դեմ պայքարի միջոցառումների, հողերի էռոզիայի դեմ պայքարի, կենսաբազմազանության պահպանման, օգտակար հանածոների և ջրային պաշարների պահպանման, արդյունավետ օգտագործման, տարբեր տեսակի թափոնների և կենցաղային աղբի հավաքման, տեղափոխման, տեղադրման, վնասազերծման և վերամշակման և բնակչությանը խմելու մաքուր ջրով ապահովելու պլանի արդյունավետ իրականացման հետ, որը կարող է երաշխավորել մարզում բնապահպանական իրավիճակի բարելավման կայուն հիմքերը:

ՄՋԾ-ով 2016թ. ոլորտի կարիքների գնահատումը այլ աղբյուրներով կազմել է 54,518.4հազ.դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով նախատեսվում է 33,700.0հազ. դրամ հետևյալ միջոցառումների համար՝

Համայնքների բյուջեների միջոցներով իրականացվող ոլորտային ծրագրեր՝ 33,700.0հազ.դրամ:

Աղյուսակ 7

2016 թվականի ՄՋԾ-ով նախատեսված բնապահպանության ոլորտի բյուջեն

(հազ.դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՋԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՋԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Բնապահպանություն	54,518.4	33,700.0	-20,818.4
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	10,318.4	0.0	-10,318.4
սեփական միջոցներ	10,318.4		-10,318.4
վարկային միջոցներ	0.0	0.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԶԾ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

Համայնքային բյուջե	33,700.0	33,700.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ			0.0
Այլ աղբյուրներ	10,500.0	0.0	-10,500.0

Բնապահպանության ոլորտի զարգացման տրամաբանական հենքը

Ամփոփ նկարագիր	Արդյունքային ցուցանիշներ	Թիրախ 2015-2018թթ.	Նախադրյալներ
Բարելավել բնապահպանական իրավիճակը Արմավիրի մարզում	Ընդերքից օգտակար հանածոների արդյունահանման համակարգը բարելավման ընթացքի մեջ է: Գետերի հունի մաքրման և ափապաշտպան պատնեշների ինժեներա-տեխնիկական աշխատանքներն իրականացվում են մշակված ծրագրերին համահունչ:		<u>Ֆինանսական</u> ՝ հողերի վերականգնողական աշխատանքների համար հատկացվող գումարները բավարար չեն և չեն ծառայում իրենց նպատակին, <u>քաղաքական</u> ՝ ապօրինի հողատերերի և օգտակար հանածոների արդյունահանման համար բավարար քաղաքական կամք չի դրսևորվում
Արդյունք 1 Մարզային կառույցների՝ ՏԻՄ-երի, հասարակական կազմակերպությունների գործունեության կազմակերպման համար ինստիտուցիոնալ հիմքերի ստեղծում Միջոցառումներ * ստորգետնյա ջրերի օգտագործման գործընթացին մարզպետարանի մասնակցության և հասարակության համար թափանցիկության ապահովում, * ապահովել համայնքների տարածքներում իրականացվող նախագծերի շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման հանրային լսումներ, * մարզի բնապահպանական հասարակական կազմակերպությունների և լրատվամիջոցների կարողությունների զարգացում կենսաբազմազանություն, մոնիտորինգի կազմակերպման և հանրային իրազեկման մեջ նրանց ներգրավելու համար	«Որդան կարմիր» արգելավայրի կանոնադրությունը հաստատվել է, մարզում կան 50 ՀԿ-ներ, 2 հեռուստաընկերություններ, «Հայրենական» և «Հայ ֆերմեր» թերթեր, 55 համայնքներում Կազմակերպվել են քննարկումներ կենսաբազմազանության ներկա վիճակի ուղղությամբ, տպագրվել է մեկ հոդված և տրվել 3 հեռուստահաղորդում՝ մարզի բնապահպանական հիմնախնդիրների լուսաբանման ուղղությամբ: Մարզպետարանի մասնագետները ընդգրկված են միջգերտեսչական հանձնաժողովի կազմում և ակտիվ մասնակցություն ունենում հարցի ուսումնասիրման գործում Բոլոր համայնքներին տեղեկացվել է, ցանկացած նախագծի իրականացումից առաջ այն դեպի հասարակական քննարկման Մարզում գործող բնապահպանական հասարակական կազմակերպությունների և մարզային լրատվամիջոցների ուժերը մարզպետարանը մոբիլիզացնում է կենսաբազմազանության առկա վիճակի պարզաբանմանն ու նրանց պահպանության ու տարածման կազմակերպմանը		<u>Ռիսկեր</u> Հակասություններ «Որդան կարմիր» պետական արգելավայր 4 համայնքների միջև, շահերի բախումներ, Արգելավայրի գործունեության կազմակերպման չիմնավորված ձգձգում, գործունեության թափանցիկության բացակայություն, թույլ տեղեկատվություն: <u>Մեղմում</u> «Որդան կարմիր» պետական արգելավայրի կանոնադրությամբ սահմանվել է նաև պահպանության գոտու ռեժիմը և դրա ապահովման նկատմամբ պետական վերահսկողության իրականացում: Համայնքների շահագրգիռ կողմերի ու պետական արգելավայրի համատեղ արդյունավետ գործունեության կազմակերպմանը: Մարզի ՀԿ-ները և լրատվամիջոցները պատրաստակամ են հարցի կարևորության լուսաբանման գործընթացի կազմակերպմանը:
Արդյունք 2. Հողային ռեսուրսների օգտագործման և պահպանության արդյունավետության բարձրացում Միջոցառումներ * Գետերի հունի մաքրում, ափապատնեշների կառուցում * Հողերի մելիորացիա * Փակ ջրահեռացման ցանցի վերակառուցում, վերանորոգում, բաց	Հողերի դեգրադացիայի, հեղեղումների հետևանքով ջրածածկման և հողատարման կանխարգելման համար պետական բյուջեից հատկացված միջոցներով իրականացվում է գետերի հունի մաքրման և ափապատանեշի ամրացման աշխատանքներ * Արաքս գետի ափապատնեշի ամրացումներ են կատարվել		<u>Ռիսկեր</u> * Ստորգետնյա ջրերի հեռացման համար փակ ցանցի վերակառուցման համար արևուտ-ակալի հողերի մելիորացիայի համար պահանջվող հետազոտությունների բացակայություն, այդ

<p>ցանցի մաքրման աշխատանքների շարունակում</p>	<p>Երվանդաշատ, Բագարան, Ջանֆիդա, Մարգարա, Արագափ, Արաքս, Ջրառատ, Գետաշեն համայնքներում</p> <p>* Մրգաստան, Դողս, Ամբերդ, Ծիածան, Խորոնք, Ակնաշեն, Լուսազյուղ և Արաքս համայնքների վարչատարածքներում Քասախ և Մեծամոր գետերի հունի մաքրման և ափապատնեջի ամրացման համար կատարվել են մեծ ծավալի աշխատանքներ՝ համայնքների ներդրումների հաշվին: 2012-2013 թվականների ընթացքում այդ նպատակով պետական բյուջեից հատկացվել է համապատասխանաբար՝ 201.2 և 191.6 մլն. դրամ:</p> <p>«Ազորքիմիական ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի կողմից ուսումնասիրվում, քարտեզագրվում է հողատարածքների պարարտացման արդյունավետ համակարգ:</p> <p>*Մաքրվել և վերանորոգվել է համայնքների վարչական տարածքներով անցնող ստորերկրյա ջրերի հեռացման բաց ցանցը:</p> <p>2012 թվականին մաքրվել է 70.9 մլն. դրամի, իսկ 2013 թվականին՝ 62.5 մլն. դրամի աշխատանքներ:</p>		<p>նպատակով համայնքային ֆինանսական միջոցների բացակայություն,</p> <p>* Համայնքների կողմից հողերի մելիորատիվ վիճակի բարելավման ծրագրերի մշակման և արդյունավետ պարարտացման համակարգի մշակման և քարտեզագրման համար շահագրգռվածություն չի ցուցաբերվում</p>
<p>Արդյունք 3 Արտադրական և կենցաղային թափոնների տեղադրման համակարգերի կատարելագործում</p> <p>Միջոցառումներ</p> <p>* Քաղաքների և խոշոր բնակավայրերի աղբավայրերի կառավարման ծրագրերի մշակում</p> <p>* Միջհամայնքային աղբավայրերի նախագծում, ՏԻՄ-երի աջակցություն, աղբահանության պայմանագրային հարաբերությունների ձևավորման համար</p> <p>* Կեղտաջրերի մաքրման պարզ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ մաքրման կայանների ստեղծում</p>	<p>2014թ. համար նախատեսված է 61կմ երկարության ջրահեռացման բաց ցանցի մաքրման աշխատանքների իրականացում, էթե դրա անհրաժեշտությունը զգացվի: Մարզում թափոնների կառավարման համար պայմաններ ապահովված են Բնակավայրեր, որոնք մշակել են աղբավայրերի կառավարման պլաններ Մարզի քաղաքներում մշակված են աղբավայրերի կառավարման պլաններ, ցանկապատված գործող աղբավայրեր՝ Էջմիածին, Մեծամոր, Արմավիր, միջհամայնքային աղբավայրերի մշակված նախագծեր : 35 համայնքներ ունեն աղբահեռացման պայմանագրեր՝ մասնագիտացված կազմակերպությունների հետ, որոնք իրականացնում են աղբի հավաքման, հեռացման ու տեղակայման աշխատանքներ:</p>		<p>Ռիսկեր՝ Ֆինանսական միջոցների բացակայություն.ՏԻՄ-երը չեն կարևորում խնդիրը Մեղմում՝ Թափոնների կառավարման հիմնախնդիրը կառավարության գերկայությունների շարքում է, աղբավայրերի վերակառուցման, կառուցման խնդիրները նախատեսված է գլխավոր հատակագծերում</p>
<p>Արդյունք 4 Բնապահպանական հիմնախնդիրների և իրականացվելիք միջոցառումների վերաբերյալ հասարակության իրազեկության բարձրացում</p> <p>Միջոցառումներ</p> <p>-բնապահպանական ծրագրերի իրականացման համար հասարակական կազմակերպությունների աջակցության տրամադրում</p>	<p>Իրականացված ծրագրերի վերաբերյալ նյութերը տեղադրվում են մարզպետարանի կայք-էջում, հրատարակվում են հոդվածներ, հեռարձակվում հեռուստահաղորդումներ</p>		<p>Ռիսկեր՝ ֆինանսական միջոցների բացակայություն</p>

8. ԶՐՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ

Մարզում զբոսաշրջության զարգացման համար անհրաժեշտ է զբոսաշրջության զարգացման համալիր ծրագրի մշակում, որն իր մեջ կընդգրկի առկա ներուժի ամբողջական ուսումնասիրությունը, իրավիճակի գնահատականը և զարգացման ուղղությունների նախանշումը: Արդյունավետ գործելու դեպքում մարզի տնտեսության մեջ զբոսաշրջության մասնաբաժինը կարելի է հասցնել ցանկալի արդյունքի, որը հետաքրքրություն կառաջացնի միջազգային կազմակերպությունների կողմից ներդրումներ իրականացնելու առումով, որը և անմիջական դրական ներգործություն կունենա մարզի սոցիալ-տնտեսական զարգացման վրա:

Ոլորտում առկա հիմնախնդիրները լուծելու համար անհրաժեշտ է.

- 1) Ստեղծել այցելուների կենտրոն, որը այցելուներին կտրամադրի տեղեկություններ Արմավիրի մարզի տուրիստական հնարավորությունների վերաբերյալ, կհամագործակցի Հայաստանի և արտերկրի տուր-օպերատորների հետ
- 2) Ստեղծել Արմավիր քաղաքում բրուտագործության կենտրոն
- 3) Վերականգնել զբոսաշրջային տեսանկյունից մեծ հետաքրքրություն ներկայացնող սահմանամերձ Բագարան համայնքի Շուշանիկ եկեղեցին
- 4) Կառուցել ռեստորան-հյուրանոցային համալիրներ, քոթեջներ
- 5) Առանձնացնել հենակետային տուրիստական կենտրոնները և դրանց շուրջ ստեղծել ենթակառուցվածքներ՝ ավտոկանգառներ, սննդի օբյեկտներ, հուշանվերների խանութներ
- 6) Ընդլայնել ամենամյա կազմակերպվող տոնակատարություններ
- 7) Կազմակերպել հեծանվավազքի միջոցառումներ
- 8) Կազմել և հրատարակել քարտեզներ՝ ըստ թեմատիկ երթուղիների
- 9) Ստեղծել Արմավիրի մարզի տուրիստական ինտերնետային կայք
- 10) Կազմակերպել մարզի գովազդը արտաքին և ներքին տուրիստական շուկաներում:
- 11) Սփյուռքի հետ կապերի համատեքստում, արտասահմանում գտնվող հայության շրջաններում բարձրացնել Արմավիրի զբոսաշրջային գրավչությունը, ապահովել բարենպաստ ներդրումային միջավայրի ստեղծումը մեր հայրենակիցների համար:

ՄՁԾ-ով 2016թ. ոլորտի կարիքների գնահատումը մասնավոր ներդրողների միջոցներով կազմել է 264,500.0 հազ. դրամ:

Աղյուսակ 8

2016 թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված զբոսաշրջության ոլորտի բյուջեն

(հազ.դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Զբոսաշրջություն	264,500.0	0.0	-264,500.0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	0.0	0.0	0.0
սեփական միջոցներ	0.0	0.0	0.0
վարկային միջոցներ	0.0	0.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	0.0	0.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	264,500.0	0.0	-264,500.0
Այլ աղբյուրներ	0.0	0.0	0.0

9.ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մարզի քաղաքաշինության ոլորտի հիմնախնդիրները կապված են բնակավայրերի քաղաքաշինական ծրագրային փաստաթղթերի մշակման, հանրակրթական դպրոցների, առողջապահական, մշակութային, նախադպրոցական, մարզական օբյեկտների, բազմաբնակարան և վարչական շենքերի հիմնանորոգման, բնակարանաշինության, բնակավայրերի բարեկարգման, բազմաբնակարան շենքերի կառավարման գործին պետական աջակցության, ինչպես նաև քաղաքաշինական այլ խնդիրների հետ:

Կրթական, մշակութային և մարզական օբյեկտների հիմնանորոգումների համար նախատեսված միջոցները ներկայացված են համապատասխան ոլորտների հատվածներում:

ՄՁԾ-ով 2016թ. ոլորտի կարիքների գնահատումը կազմել է 1,316,980.0հազ. դրամ:

2016թ. ոլորտի իրական ներդրումների չափը կազմում է շուրջ 379,158.7հազ. դրամ:

Համայնքային բյուջեի միջոցներով նախատեսվում է իրականացնել ոլորտային ծրագրեր շուրջ 111,480.0 հազ.դրամի:

2016թ. ՄՁԾ-ով այլ աղբյուրներով իրականացվող ծրագրերի խնդիրը՝ 1,205,500.0հազ. դրամ, բաց է մնում՝ հնարավոր ֆինանսավորման աղբյուրներ գտնելու ակնկալիքով:

Աղյուսակ 9

2016 թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված քաղաքաշինության ոլորտի բյուջեն

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	(հազ.դրամ)
			ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Քաղաքաշինություն	1,316,980.0	379,158.7	-937,821.3
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	0.0	276,678.7	276,678.7
սեփական միջոցներ	0.0	276,678.7	276,678.7
վարկային միջոցներ	0.0	0.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	111,480.0	102,480.0	-9,000.0
Մասնավոր ներդրողներ			0.0
Այլ աղբյուրներ	1,205,500.0	0.0	-1,205,500.0

Քաղաքաշինության ոլորտի զարգացման տրամաբանական հենքը

Ռազմավարության նպատակների և առաջնահերթ ծրագրերի ամփոփ նկարագիր	Արդյունքային ցուցանիշ	Թիրախ 2015-2018թթ.	Կարևոր նախադրյալներ
Արդյունք 1. Բազմաբնակարան բնակելի շենքերի տանիքների հիմնանորոգում	Բազմաբնակարան բնակելի շենքերի թիվը Ծրագրի արժեքը, մլն.դրամ	տարեկան 3 70.0 մլն.դրամ	
Արդյունք 2. Համայնքների գլխավոր հատակագծերի կազմում	Հաստատված հատակագծերի քանակը	8-91	«Քաղաքաշինության մասին» ՀՀ օրենքի 14 ³ հոդվածի 32-րդ մասով համայնքների գլխավոր

			հատակագծերի մշակման վերջնաժամկետ է սահմանվել 2016թ. հունվարի 1-ը:
Արդյունք 2. Շին.օբյեկտների նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի կազմում	Ընդհանուր գումարը Շին. օբյեկտների քանակը	տարեկան 50.0 մլն.դրամ տարեկան 15-20	

10. ՄԱՐԶԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ

10.1.Ճանապարհաշինություն, տրանսպորտային ենթակառուցվածքներ

Ճանապարհաշինության ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունը ուղղված է առկա ճանապարհային ցանցի հիմնանորոգմանը, վերականգմանն ու պահպանմանը: Ոլորտում դեռևս շարունակում է առաջնային լինել ճանապարհների հիմնանորոգման հարցը, միջպետական, հանրապետական, մարզային և միջհամայնքային ճանապարհների անմխիթար վիճակը՝ մարզային (տեղական) նշանակության ճանապարհների զգալի մասը ֆինանսական միջոցների բացակայության պատճառով տասնյակ տարիներ չեն նորոգվել, որի արդյունքում քանդվել են և դարձել տրանսպորտային միջոցների երթևեկության համար դժվարանցանելի, ճանապարհների ժամանակից շուտ շարքից դուրս գալու պատճառ է հանդիսանում վատ կազմակերպված ջրահեռացումը, նորոգման կարիք ունեն նաև կամուրջները, ուստի կամուրջների պահպանման համար անհրաժեշտ է նախատեսել ֆինանսական միջոցներ: 2016թ. ևս ծրագրվում է ավելացնել և թարմացնել երթուղիները սպասարկող շարժակազմը, իսկ ճանապարհաշինության բնագավառում՝ ավարտել ամբողջ ճանապարհային ցանցի նորոգումը:

ՄՁԾ-ով 2016թ. ոլորտի կարիքների գնահատումը կազմել է 3,170,526.6հազ. դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով ոլորտի իրական ներդրումների չափը կազմում է շուրջ 249,090.0հազ. դրամ:

Համայնքային բյուջեի միջոցներով նախատեսվում է իրականացնել շուրջ հազ.դրամի ծրագրեր:

Այլ աղբյուրներով նախատեսված միջոցառումների խնդիրը՝ 1,370,000.0հազ. դրամ, բաց է մնում հնարավոր ֆինանսավորող գտնելու ակնկալիքով:

Աղյուսակ 10

2016 թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված ճանապարհաշինության ոլորտի բյուջեն

(հազ.դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Ճանապարհաշինություն	3,170,526.6	336,390.0	-2,834,136.6
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	1,551,436.6	87,300.0	-1,464,136.6
<i>սեփական միջոցներ</i>	751,436.6	87,300.0	-664,136.6
<i>վարկային միջոցներ</i>	800,000.0	0.0	-800,000.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	249,090.0	249,090.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	0.0	0.0	0.0
Այլ աղբյուրներ	1,370,000.0	0.0	-1,370,000.0

10.2. Խմելու ջրամատակարարում և ջրահեռացում

Ոլորտի քաղաքականությունը հիմնականում ուղղված է բնակչության կայուն, հասանելի, մատչելի և որակյալ խմելու ջուր մատակարարելու խնդրին, որը ուղղակիորեն կնպաստի աղքատության կրճատմանը մարզում: Ջրամատակարարող ընկերությունների կառավարման համակարգի բարելավումը կնպաստի մատուցվող ծառայությունների որակի բարձրացմանը: Այդ ընկերությունների ֆինանսական կենսունակությունը պայմանավորված է շահագործման ծախսերի արդյունավետությամբ և վճարների հավաքագրման մակարդակի բարելավմամբ: Բացի այդ, անհրաժեշտ է նվազեցնել ջրի կորստի մակարդակը, որը հիմնականում ջրամատակարարման ցանցերի անմխիթար վիճակի հետևանք է:

Խմելու ջուրը ռազմավարական ռեսուրս է, ոլորտում իրականացված ծրագրերը անշուշտ մեղմել են իրավիճակը, սակայն մարզի մի շարք համայնքներում դեռևս շարունակում են մնալ հետևյալ հիմնախնդիրները.

- 1) ջրամատակարարման համակարգերի մաշվածություն և քայքայվածություն, պահպանման և վերականգնման համար անհրաժեշտ ռեսուրսների բացակայություն, որը բերում է արտահոսքի ու կորուստների (հատկապես ներհամայնքային ցանցերում)
- 2) համայնքների կողմից ուշադրության պակաս
- 3) գանձումների ցածր մակարդակ
- 4) ջրի որակի խնդիրներ
- 5) ջրահեռացման և կեղտաջրերի մաքրման համակարգերի անբավարար վիճակը կամ դրանց բացակայությունը:

Ջրահեռացման համակարգի բարելավմանն ուղղված ներդրումների հիմնական նպատակն է նվազեցնել շրջակա միջավայրի շարունակական աղտոտումը համայնքներից եկող կեղտաջրերով, ինչպես նաև բարձրացնել առողջապահական ցուցանիշները՝ կեղտաջրերի մաքրման համակարգի բարելավման միջոցով՝ կիրառելով աէրացման և մաքրման մեխանիկական եղանակներ մարզի բոլոր համայնքներում:

ՄՁԾ-ով 2016թ. խմելու ջրամատակարարման և ջրահեռացման ոլորտում կարիքների գնահատումը կազմում է՝ 2,288,050.0հազ. դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով իրական ներդրումների չափը կազմում է 2,238,050.0հազ. դրամ:

Համայնքային բյուջեի միջոցներով նախատեսվում է իրականացնել շուրջ 100,050.0 հազ.դրամի ծրագրեր:

Աղյուսակ 11

2016 թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված խմելու ջրամատակարարման և ջրահեռացման ոլորտի բյուջեն

Նախատեսված միջոցառումներ	<i>(հազ.դրամ)</i>		
	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Ջրամատակարարում և ջրահեռացում	2,288,050.0	2,238,050.0	-50,000.0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	2,138,000.0	2,138,000.0	0.0
<i>սեփական միջոցներ</i>	0.0		0.0
<i>վարկային միջոցներ</i>	2,138,000.0	2,138,000.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	100,050.0	100,050.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	0.0	0.0	0.0
Այլ աղբյուրներ	50,000.0	0.0	-50,000.0

10.3. Գազամատակարարում

Արմավիրի մարզը համարվում է հանրապետությունում ամենագազաֆիկացված մարզերից մեկը: Մարզի գազամատակարարման ոլորտի զարգացումը մնում է համայնքների գազաֆիկացման գործընթացի ավարտումը:

2016թ. ՄՁԾ-ով գազամատակարարման ոլորտում կարիքների գնահատումը կազմում է 829,300.0հազ. դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով համայնքային բյուջեի միջոցներով իրական ներդրումների չափը կազմում է 27,800.0հազ.դրամ, մասնավորապես՝

Համայնքային բյուջեների միջոցներով իրականացվող ոլորտային ծրագրեր՝ 27,800.0հազ. դրամ գումարով:

Ընդհանուր առմամբ 2015թ. ՄՁԾ-ով այլ աղբյուրներով իրականացվող ծրագրերի խնդիրը՝ 801,500.0հազ.դրամ, բաց է մնում՝ հնարավոր ֆինանսավորման աղբյուրներ գտնելու ակնկալիքով:

Աղյուսակ 12

2016 թվականի ՄՁԾ-ով նախատեսված գազամատակարարման ոլորտի բյուջեն

(հազ.դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄՁԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄՁԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
Գազամատակարարում	829,300.0	27,800.0	-801,500.0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	0.0	0.0	0.0
սեփական միջոցներ	0.0	0.0	0.0
վարկային միջոցներ	0.0	0.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	27,800.0	27,800.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	0.0	0.0	0.0
Այլ աղբյուրներ	801,500.0	0.0	-801,500.0

10.4. Էներգետիկա

Մարզում նախատեսվում է կառուցել 1060ՄՎտ դրվածքային հզորությամբ նոր միջուկային էներգաբլոկ: Նոր միջուկային էներգաբլոկի թողարկումը կապահովի Հայաստանի էներգետիկ անվտանգության ու անկախության, ինչպես նաև բնապահպանական անհրաժեշտ մակարդակ: Առաջիկա տարիներին կմեկնարկվի նոր էներգաբլոկի շինարարությունը, որն էլ իր հերթին կնպաստի մարզում հարյուրավոր նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը:

2016թ. ՄՁԾ-ով էներգետիկայի ոլորտում կարիքների գնահատումը կազմում է 355,350.0հազ. դրամ:

2016թ. ՏԱՊ-ով համայնքային բյուջեի և մասնավոր ներդրողների միջոցներով նախատեսվում է իրականացնել շուրջ 355,350.0հազ.դրամի ծրագրեր:

**2016թվականի ՄԶԾ-ով նախատեսված
էներգետիկայի ոլորտի բյուջեն**

(հազ.դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄԶԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄԶԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
էներգետիկա	355,350.0	355,350.0	0.0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	0.0	0.0	0.0
սեփական միջոցներ	0.0	0.0	0.0
վարկային միջոցներ	0.0	0.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	54,150.0	54,150.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	301,200.0	301,200.0	0.0
Այլ աղբյուրներ	0.0	0.0	0.0

**11. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ, ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ
ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ**

11.1. Տարածքային կառավարում

2016թ. ևս տարածքային կառավարման բնագավառում գործունեության կարևորագույն ուղղություններն են.

1) Կանոնակարգել մարզպետարանի, ՏԻՄ-երի, ինչպես նաև ոչ-պետական հատվածի փոխհարաբերությունները: Սա ենթադրում է մարզպետարանի աշխատակազմի պաշտոնների անձնագրերի դրույթների հստակեցում, որը պետք է հաշվի առնի երկրում և մարզում տեղի ունեցող հանրային ոլորտի բարեփոխումները և դրանց շրջանակներում տարածքային կառավարման մարմինների գործառույթների արդյունավետ իրականացումը:

2) Մասնագիտական հսկողության արդյունավետ կազմակերպման համար կարևորվում է ՀՀ կառավարության կողմից պետության պատվիրակած լիազորությունների իրականացման կարգերի ու չափորոշիչների մշակումը և սահմանումը, ինչը կնպաստի ինչպես այդ լիազորությունների արդյունավետ իրականացմանը, այնպես էլ դրանց կատարման նկատմամբ պատշաճ հսկողության իրականացմանը:

3) Վերահսկողության գործառույթի հստակեցմանը զուգահեռ՝ ավելի մեծ կարևորություն տալ մարզպետարանի համակարգման գործառույթին, ելնելով զարգացման ու աղքատության հաղթահարման գերակայությունների տրամաբանությունից:

4) Վերանայել մարզային զարգացման պլանավորման բնագավառում մարզպետարանի գործառույթները, պարտականությունները ու իրավասությունները՝ հաշվի առնելով Հայաստանի տարածքային զարգացման ծրագրի շրջանակներում մշակված ու գործադրված ինստիտուցիոնալ համակարգը

5) Մշակել ոլորտային աշխատանքային խմբերի, մարզային զարգացման հանձնաժողովների, մարզի ՓՄՁ ԶՄԽ-ի կազմավորման մեխանիզմները, մշակել և հաստատել նրանց անդամների պարտականությունների և իրավասությունների ցանկը:

6) Մշակել մարզպետարանի և մարզում գործող պետական կառավարման մարմինների միջև տեղեկատվական հոսքերի կարգավորման հայեցակարգ, որը թույլ կտա միասնականացնել սոցիալ-տնտեսական զարգացման խնդիրներին վերաբերող տվյալները, ստեղծել միասնական տվյալների բազա, որն ի վերջո կծառայի որպես մարզային կյանքի բոլոր բնագավառների համար բոլորի կողմից ընդունված պաշտոնական տեղեկատվության աղբյուր: Այս ուղղությամբ հատկապես կարևորվում է ԱՎԾ-ի տարածքային ստորաբաժանումների հետ փոխհարաբերությունների արդյունավետության բարձրացումը:

7) Հստակեցնել, պարզեցնել և արդյունավետ դարձնել մարզպետարանի կողմից ՏԻՄ-երին տրամադրող մեթոդաբանական օգնությունը:

8) Մարզպետարանի աշխատակազմին ամրացված պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի համապարփակ հաշվառման և օգտագործման, մարզի վարչական տարածքում գտնվող և համայնքային սեփականություն չհանդիսացող հողամասերի նկատմամբ սեփականության իրավունքի պետական գրանցման աշխատանքների, մարզպետարանի ենթակայության առևտրային կազմակերպություններում պետության կողմից լիազոր ներկայացուցչի լիազորությունների արդյունավետ իրականացում:

2016թ. ևս կշարունակվի քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստման գործընթացը:

11.2. Տեղական ինքնակառավարում

Տեղական ինքնակառավարման բնագավառի գերակայություններն են՝

- 1) Ամրապնդել ու զարգացնել համայնքների բյուջետային կարողությունները, ինչպես նաև բարձրացնել բյուջեների հավաքագրման մակարդակը
- 2) Ավարտել համայնքների սահմանների ճշգրտման և քարտեզագրման աշխատանքները
- 3) Նպաստել միջհամայնքային միավորումների ստեղծմանը
- 4) Մեթոդաբանական և տեխնիկական աջակցություն ցուցաբերել համայնքներին բյուջեների կազմման ու բազաների ճշգրտման աշխատանքներում:

Համայնքային մակարդակում բարելավելու համար անհրաժեշտ է զարգացնել համայնքային ծառայության համակարգը, ստեղծել միջհամայնքային միավորումներ և խորացնել առկա համագործակցության մակարդակը համայնքների միջև, բարցրացնել տեղական ինքնակառավարման մարմինների կարողությունները, հասարակության իրազեկության աստիճանը, ապահովել քաղաքացիական հասարակության մասնակցությունը հանրային կարևորություն ներկայացնող ծրագրերի մշակման, իրականացման և մոնիտորինգի գործընթացներում:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՏԻՄ-երի գործունեությունը հատկապես լուրջ դժվարությունների է հանդիպում փոքր համայնքներում, որոնք զրկված են բավարար ֆինանսական միջոցներից և որտեղ առավել ցածր մակարդակի վրա են գտնվում բյուջեների հավաքագրման ցուցանիշները, 2016թ. անհրաժեշտ է քննարկել և համայնքների առանձնահատկություններից ելնելով առաջարկություններ ներկայացվել համայնքների խոշորացմանն ուղղված վարչատարածքային բարեփոխումներ իրականացնելու իմաստով:

2016թ. ՄԶԾ ամենակարևոր խնդիրներից մեկը ՏԻՄ-երի բյուջետային կարողությունների զարգացումն է և տեղական եկամուտների հավաքագրման աճը պլանավորված մակարդակին հասնելու համար:

Քաղաքաշինության, հողաշինարարության և հողօգտագործման բնագավառներում անհրաժեշտ է ավարտին հասցնել համայնքների վարչական սահմաններից դուրս գտնվող պետական սեփականություն հանդիսացող հողերի փոխանցումը համայնքներին, համայնքային նշանակության

հողերի գոտիավորման և օգտագործման սխեմաների, ինչպես նաև գյուղական համայնքների գլխավոր հատակագծերի կազմումը:

Համայնքային ծառայության համակարգի սահուն ներդրումն ապահովելու համար անհրաժեշտ է իրականացնել մի շարք միջոցառումներ՝ համայնքային ծառայողների, համայնքային ծառայության մրցութային և ատեստավորման հանձնաժողովների անդամների վերապատրաստում, համայնքային ծառայողների վերաբերյալ տվյալները մշտապես հավաքագրում և մուտքագրում միասնական հանրապետական շտեմարանում, համայնքային ծառայողների վարձատրման միասնական համակարգի ներդրում, համայնքի ղեկավարի աշխատակազմին ապահովելու համապատասխան սարքավորումներով, համակարգչային ծրագրերի տեղադրելուն և այլն:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ համայնքային բյուջեները կրում են ծրագրային բնույթ, այսինքն դրանք ընդունվում են նախապես հաստատված համայնքի սոցիալ-տնտեսական զարգացման ծրագրի հիման վրա, 2016թ. անհրաժեշտ է լուրջ ուշադրություն դարձնել համայնքային զարգացման ծրագրերի մշակման և հաստատման գործընթացի վրա, որը կպահանջի վերապատրաստման դասընթացներ, որոնց պետք է մասնակցեն ՏԻՄ-երի համապատասխան ծառայողները: Համայնքային զարգացման ծրագրերի որակը էապես պայմանավորված է դրանց առկա հիմնախնդիրների և համայնքի բնակչության ցանկությունների համապատասխանությունից:

11.3. Քաղաքացիական հասարակություն

2016թ. ընթացքում տարածքային կառավարման մարմինների առավել թափանցիկ գործունեությունն ապահովելու նպատակով մարզպետարանի աշխատակազմի, մարզի հասարակական կազմակերպությունների ջանքերով նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները՝

1) լոկալ հեռուստաընկերությունների միջոցով պարբերաբար հեռարձակել հաղորդումներ՝ ներկայացնելով մարզպետի, մարզպետարանի և մարզային ենթակայության կազմակերպությունների գործունեությունը, գոյություն ունեցող հիմնախնդիրները և կատարվող ծրագրերը:

2) մարզային թերթերում պարբերաբար հրապարակել առավել լայն կիրառություն ունեցող օրենքներն ու նորմատիվ իրավական ակտերը, դրանցում կատարվող փոփոխությունները՝ տալով համապատասխան պարզաբանումներ:

3) պատրաստել և համայնքներին առաքել հանրամատչելի տեղեկատվական թերթիկներ մարզի զարգացման ծրագրի, ինչպես նաև մարզի տարածքում պետական բյուջեի և միջազգային տարբեր կազմակերպությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի մասին:

4) հասարակության հետ հարաբերությունները, այդ թվում տեղեկատվության տարածումը, կազմակերպել ոչ միայն մարզպետարանի աշխատակազմի համապատասխան ստորաբաժանումների, այլև մարզի տարածքում գոյություն ունեցող հասարակական կազմակերպությունների ջանքերով:

5) հասարակական կազմակերպությունների և զանգվածային լրատվամիջոցների ներկայացուցիչներին մասնակից դարձնել մարզխորհրդի նիստերին, ինչպես նաև մարզպետարանում ձևավորվող ժամանակավոր հանձնաժողովների աշխատանքներին:

2016թ. ՏԻՄ-երի գործունեության թափանցիկության և հրապարակայնության ապահովման ուղղությամբ նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ միջոցառումները՝

1) Ավարտել քաղաքային համայնքների պաշտոնական ինտերնետային էջերի ստեղծման աշխատանքները, որոնք հետագայում նախատիպ կհանդիսանան գյուղական համայնքների պաշտոնական ինտերնետային էջերի ստեղծման համար:

2) Փորձնական ծրագրեր իրականացնել մի քանի համայնքներում՝ կազմակերպելու համայնքի զարգացման ծրագրի, բյուջեի կամ գլխավոր հատակագծի հրապարակային քննարկումներ:

3) Համայնքների հնարավորություններից ելնելով՝ հրապարակել համայնքի սոցիալ-տնտեսական զարգացման ծրագրի և համայնքի բյուջեի հանրամատչելի և վերլուծական ձեռնարկներ և դրանք անվճար տարածել համայնքի բնակչությանը.

4) Հասարակական կազմակերպությունների և համայնքի ակտիվ հասարակական խմբերի ներկայացուցիչներին հրավիրել համայնքի ավագանու նիստերին.

5) Համայնքի ղեկավարի և համայնքի ավագանու որոշումների մեկական օրինակ տեղադրել համայնքի ղեկավարի նստավայրի հանրության համար մատչելի վայրերում.

6) Հասարակական կազմակերպությունների ջանքերով կազմակերպել բնակչության իրազեկման ծրագրեր, որոնց արդյունքում բնակչությանը իրավական տեղեկատվություն և խորհրդատվություն կտրամադրվի գույքային իրավունքների գրանցման, պայմանագրային հարաբերությունների հաստատման և բանկային վարկերի ստացման վերաբերյալ.

7) Նախաձեռնել և իրականացնել համայնքային հանրաքվե՝ ստեղծելով դրա նախադեպը, և համայնքային հետաքրքրություն ունեցող հարցի քննարկում հանրաքվեի միջոցով:

13. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐԻՑ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մարզում տեխնաձին արտակարգ իրավիճակների ծագման հիմնական սպառնալիք են համարվում ՀԱԷԿ-ի վթարները, վտանգավոր նյութեր տեղափոխող ավտո և երկաթուղային տրանսպորտային միջոցների վթարները, քիմիական վտանգավոր օբյեկտներում առաջացած վթարները, հրդեհապայթյունավտանգ օբյեկտների վթարները, ավտովթարները, կենցաղային հրդեհները:

Մարզում տեխնաձին աղետների պատճառ են հանդիսանում հիմնականում բնակչության կողմից անվտանգության կանոնների չիմացությունը և ոչ ճիշտ կիրառությունը:

Առաջին և ամենակարևոր պայմանը ռիսկերի նվազեցման գործընթացում հասարակության պատրաստվածությունն է բնական և տեխնաձին աղետներին:

Գարնանային հնարավոր հեղեղումները կանխարգելելու նպատակով մարզի տարածքում պետք է կատարվեն հետևյալ միջոցառումները. հեղեղավտանգ տեղամասերի հետախուզում, վտանգավոր տեղամասերի հայտնաբերում, կանխարգելիչ աշխատանքների գնահատում, գետի հունի մաքրում և ափերի ամրացում, սելավատարի հունի մաքրում և ափերի ամրացում:

Շենքերի և շինությունների փլուզումից, հնարավոր հետևանքներից խուսափելու համար իրականացնել դրանց ամրացման աշխատանքներ:

Ճանապարհատրանսպորտային պատահարների կանխարգելման նպատակով անհրաժեշտ է իրականացնել վթարային կամուրջների ամրացման և վերականգնման աշխատանքներ: Ձմեռային սեզոնի համար ավազի և աղի պաշարների կուտակում, համապատասխան տեխնիկայի նախապատրաստում:

Կարկուտի հետևանքներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է մարզի մնացած համայնքներում շարունակել հակակարկտային կետերի տեղադրման աշխատանքները:

Հրդեհների մարման աշխատանքների արդյունավետությունը բարձրացնելու համար բնակավայրերում իրականացնել հիդրանտների տեղադրում և մշտական ջրով ապահովված ջրավազանների կառուցում: Անհրաժեշտ է իրականացնել նաև կոմունալ-էներգետիկ համակարգի վթարային տեղամասերի վերականգնում:

ՄԶԾ-ով նախատեսվել է ՀԱԷԿ-ին հարակից 10կմ շառավղով տարածքում (նախահարձակ պաշտպանական միջոցառումների իրականացման (5կմ) և շտապ պաշտպանական միջոցառումների

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԶԾ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

իրականացման (5-10կմ) գոտիներ) բնակվող բնակչությանն ապահովել կալիում-յոդի հաբերով և անհատական պաշտպանական միջոցներով:

Ռիսկերի նվազեցման գործընթացում կարևորվում են սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման միջոցառումները, մարզին սպառնացող համաճարակը, աղետների վերաբերյալ տեղեկատվական, վերլուծական, ինչպես նաև ազդարարման, իրազեկման աշխատանքների կազմակերպման և իրագործման դերը:

2016թ. ՄԶԾ-ի կարիքների գնահատումը կազմել է 67,000.0հազ. դրամ: Ընդհանուր առմամբ 2016թ. ՄԶԾ-ով այլ աղբյուրներով իրականացվող ծրագրերի խնդիրը բաց է մնում՝ հնարավոր ֆինանսավորման աղբյուրներ գտնելու ակնկալիքով:

Աղյուսակ 14

**2016 թվականի ՄԶԾ-ով նախատեսված
Արտակարգ իրավիճակներից բնակչության և տարածքների
պաշտպանություն ոլորտի բյուջեն**

(հազ.դրամ)

Նախատեսված միջոցառումներ	2016թ. ՄԶԾ-ով նախատեսված կարիքները	2016թ. նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՄԶԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը
ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐԻՑ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	67,000.0	0.0	-67,000.0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	0.0	0.0	0.0
<i>սեփական միջոցներ</i>	0.0	0.0	0.0
<i>վարկային միջոցներ</i>	0.0	0.0	0.0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	0.0	0.0	0.0
Համայնքային բյուջե	0.0	0.0	0.0
Մասնավոր ներդրողներ	0.0	0.0	0.0
Այլ աղբյուրներ	67,000.0	0.0	-67,000.0

Մարզում բնական և տեխնածին աղետների ռիսկի նվազեցման համար կշարունակվեն իրականացվել հետևյալ միջոցառումները՝

1. Մարզին սպառնացող տարաբնույթ ռիսկերի գնահատում և հնարավորինս վերահսկում, համապատասխան տվյալների բազաների ստեղծում
2. Մարզի բնակչության ազդարարման համակարգի վերականգնում և շահագործում
3. Մարզում, համայնքներում, ինչպես նաև վտանգ ներկայացնող օբյեկտներում պահեստային կառավարման կետերի ստեղծում
4. Պոտենցիալ վտանգավոր օբյեկտների անվտանգ շահագործում, անվտանգության ապահովման նոր տեխնոլոգիաների կիրառում:

ՀՀ Արմավիրի մարզի համայնքների զարգացման ծրագրերում սեյսմիկ ռիսկի գնահատման քարտեզի կազմման նպատակով համայնքներից հավաքագրվել են հատուկ, կարևոր և ընդհանուր նշանակության օբյեկտների վերաբերյալ տեղեկատվությունը:

13. ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳԻ ԵՎ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

ՄՁԾ առաջընթացի տեսանկյունից չափազանց կարևորվում է 2016 թվականին իրականացվող միջոցառումների մոնիտորինգը և գնահատումը, որն անհրաժեշտ է նաև նպատակային շահագրգիռ կողմերի հետ հետադարձ կապի պահպանման և նրանց տեսակետներն ու կարիքները հաշվի առնելու համար:

Մոնիտորինգի և գնահատման հայեցակարգի մշակման, իսկ հետագայում նաև դրա իրականացման նպատակով ՀՀ Արմավիրի մարզպետի որոշմամբ հաստատվել է մոնիտորինգի և գնահատման աշխատանքային խմբի կազմը, որտեղ ընդգրկվել են մարզպետարանի ոլորտային ստորաբաժանումների ղեկավարներ և ՀԿ-ների ներկայացուցիչներ: Խմբի ղեկավարը Արմավիրի մարզպետի տեղակալն է:

ՄՁԾ մոնիտորինգի համակարգը ներառում է այն բոլոր ցուցանիշները, որոնք հնարավոր կլինի գնահատել մարզային մակարդակով:

Մոնիտորինգի միջանկյալ և տարեկան հաշվետվությունները պատրաստվում են մարզպետարանի ՄԳ խմբի կողմից:

Միջանկյալ հաշվետվությունը ներառում է տրամաբանական հենքի հիման վրա կատարած քաղաքականությունների վերլուծության արդյունքները: Այն մշակվում է 2016թ. ՏԱՊ-ի առաջին կիսամյակում իրականացված և իրականացվելիք միջոցառումների առաջընթացի գնահատման արդյունքում: Միջանկյալ հաշվետվությունը պատրաստվում է հուլիս-օգոստոս ամիսներին:

ՄՁԾ մոնիտորինգի և գնահատման համակարգը բաղկացած է չորս հիմնական բաղադրիչներից.

- 1) Քաղաքականության ուսումնասիրում
- 2) ՄՁԾ ցուցանիշների և թիրախների վերանայում
- 3) Մասնակցային մոնիտորինգ և գնահատում
- 4) Ազդեցության գնահատում:

Տարեկան հաշվետվությունը ամփոփում է տարվա ընթացքում ՏԱՊ-ով նախատեսված բոլոր միջոցառումների վերաբերյալ ՄՁԾ ՄԳ համակարգի չորս տարրերի իրականացումից ստացված արդյունքների ամփոփ վերլուծությունները: Այն պատրաստվում է դեկտեմբեր-հունվար ամիսներին և ներառում է հետևյալ բաժինները.

- 1) ԿՁԾ-ի մոնիտորինգի պետական համակարգի ամփոփագիրը՝ շեշտը դնելով մարզին հատուկ հիմնախնդիրների վրա
- 2) ՄՁԾ-ի շրջանակներում իրականացված միջոցառումները և դրանց գծով կատարված ծախսերը
- 3) Տարվա ընթացքում իրականացված գնումները
- 4) ՄՁԾ-ով սահմանված միջոցառումների իրականացման ընթացքի ամփոփումը, քաղաքականությունների ուսումնասիրության արդյունքները՝ տարվա կտրվածքով
- 5) Տարեկան առաջընթացը՝ ՄՁԾ-ի մոնիտորինգի ցուցանիշների նկատմամբ
- 6) Մասնակցային մոնիտորինգի և գնահատման ամփոփ արդյունքները
- 7) Ազդեցության գնահատման ամփոփ արդյունքները
- 8) Հաջորդ տարվա հիմնախնդիրներ, այդ թվում՝ քաղաքականությունների ուրվագծում:

ՄԳ տարեկան հաշվետվությունը պատրաստելուց հետո կազմակերպվում է ՄԳ արդյունքներն ամփոփող տարեկան սեմինար-խորհրդակցություն, որին մասնակցում են ինչպես մարզային խորհրդի, այնպես էլ քաղաքացիական հասարակության և դոնոր կազմակերպությունների ներկայացուցիչները: Տարեկան սեմինար-խորհրդակցությունը կազմակերպվում է մոնիտորինգային գործունեության վերաբերյալ եզրակացությունների քննարկման և տարածման համար: Սեմինար-խորհրդակցությունը պետք է դիտվի նաև որպես կարևոր մի նախաձեռնություն քաղաքացիական հասարակությունը ՄՁԾ-ի

ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԶԾ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

մոնիտորինգի մեջ ընդգրկելու, ինչպես նաև ՄԶԾ-ի հաջողությունները ցուցադրելու և նոր դոնորներ ներգրավելու համար:

Մոնիտորինգի խմբի աշխատանքներին պարբերաբար պետք է հետևի Մարզային խորհրդի կազմում ընդգրկված մարզային զարգացման հանձնաժողովը:

14. ՀՀ ԱՐՄԱՎԻՐԻ ՄԱՐԶԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄԸ 2016 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

2016թ. ՀՀ Արմավիրի մարզի բոլոր ոլորտների կարիքների գնահատումը կազմում է 39,470,621.5 հազ.դրամ որից՝

- պետական բյուջե 18,448,981.5 հազ.դրամ
- սեփական միջոցներ 2,539,681.5 հազ.դրամ
- վարկային միջոցներ 15,909,300.0 հազ. դրամ
- համայնքային բյուջե 891,420.0 հազ.դրամ
- մասնավոր ներդրողներ 7,111,500.0 հազ. դրամ
- այլ աղբյուրներ 13,018,720.0 հազ. դրամ

2016թ. բոլոր ոլորտների իրական ներդրումների չափը կազմում է 9,770,687.3 հազ.դրամ, որից՝

- պետական բյուջե 4,400,306.6 հազ.դրամ
- սեփական միջոցներ 1,432,306.6 հազ.դրամ
- վարկային միջոցներ 2,968,000.0 հազ.դրամ
- միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ 66,760.7 հազ.դրամ
- համայնքային բյուջե 882,420.0 հազ.դրամ
- մասնավոր ներդրողներ 4,421,200.0 հազ.դրամ

ՄԶԾ-ի և ՏԱՊ-ի տարբերությունը կազմում է՝ -29,699,934.2 հազ.դրամ:

14. ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Հավելված 1

- 2016թ. տարեկան աշխատանքային պլանով նախատեսված միջոցառումների ֆինանսավորումը՝ ըստ ոլորտների

Հավելված 2

- 2016թ. տարեկան աշխատանքային պլանով նախատեսված բոլոր ոլորտների ամփոփ ֆինանսավորումը